

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

**«ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ
МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи ПУА-41
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування» ОР «Бакалавр»
Любінець Вероніка Федорівна

Керівник: д.н.держ.упр., проф. Сурай І. Г.

Рецензент: доктор філософії Малишівський Т. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	6
1.1 Сутність молодіжної політики та її місце в системі публічного управління ..	6
1.2 Органи місцевого самоврядування як суб'єкти реалізації молодіжної політики	11
1.3 Нормативно-правові засади реалізації молодіжної політики на місцевому рівні.....	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	22
2.1 Сучасний стан та основні напрями реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування в Україні	22
2.2 Аналіз діяльності Івано-Франківської міської ради щодо реалізації молодіжної політики	33
2.3 Оцінка проблем та результативності реалізації молодіжної політики в діяльності Івано-Франківської міської ради	42
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	50
3.1 Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та можливості його використання в Україні.....	50
3.2 Напрями вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування.....	56
3.3 Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики	61
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах молодіжна політика є одним із важливих напрямів місцевого самоврядування, оскільки саме молодь виступає активним суб'єктом суспільних перетворень, носієм інноваційного потенціалу, трудового ресурсу та громадянської активності. Від рівня залучення молодих людей до процесів прийняття рішень, створення умов для їх самореалізації, зайнятості, освіти, соціального захисту, участі в житті територіальних громад значною мірою залежить сталий розвиток як окремих громад, так і держави загалом. Особливої актуальності питання реалізації молодіжної політики набуває в умовах децентралізації публічної влади, посилення ролі територіальних громад, воєнного стану, соціально-економічних викликів, внутрішньої міграції населення, необхідності підтримки молоді, яка постраждала внаслідок війни, а також потреби у формуванні активного громадянського суспільства. Органи місцевого самоврядування найбільш наближені до потреб молодих людей, тому саме на місцевому рівні можуть оперативно виявлятися проблеми молоді та розроблятися практичні механізми їх вирішення.

Молодіжна політика на місцевому рівні охоплює широкий спектр напрямів: підтримку молодіжних ініціатив, розвиток молодіжної інфраструктури, сприяння зайнятості та підприємництву молоді, національно-патріотичне виховання, створення умов для участі молоді у громадському та політичному житті, підтримку молодіжних громадських організацій, розвиток волонтерства, неформальної освіти, культурного та спортивного дозвілля. Водночас ефективність реалізації цих напрямів залежить від організаційної спроможності органів місцевого самоврядування, достатності фінансових ресурсів, рівня взаємодії з молодіжними організаціями, громадськістю, закладами освіти, бізнесом та іншими суб'єктами молодіжної політики.

Проблематика молодіжної політики та діяльності органів місцевого самоврядування у сфері її реалізації досліджується у працях І. Абрамової,

Є. Бородіна, А. Острікової, І. Єрмоленко, Н. Гусєвої, О. Красільнікової, Т. Лушагіної, А. Круглашова, Н. Сабадаш, В. Маселко та інших науковців, які аналізують соціально-політичний зміст молодіжної політики, механізми її формування в територіальних громадах, діяльність молодіжних рад і взаємодію молоді з органами влади. Значну увагу в наукових джерелах приділено нормативно-правовому забезпеченню молодіжної політики, зокрема Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2021–2025 роки, ролі місцевого самоврядування, участі молоді в управлінських процесах та розвитку громадянської активності. Водночас праці І. Єрмоленко, А. Круглашова, Н. Сабадаш, В. Маселко, а також аналітичні матеріали Ради Європи, ПРООН і Міністерства молоді та спорту України засвідчують, що в умовах децентралізації, воєнного стану та зміни потреб молоді практична діяльність територіальних громад у цій сфері потребує подальшого дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз діяльності органів місцевого самоврядування з реалізації молодіжної політики в сучасних умовах на прикладі Івано-Франківської міської ради, а також розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності на місцевому рівні.

Для досягнення мети визначено **такі завдання**:

- розкрити сутність молодіжної політики та визначити її місце в системі публічного управління;
- з'ясувати нормативно-правові засади реалізації молодіжної політики на місцевому рівні;
- охарактеризувати органи місцевого самоврядування як суб'єкти реалізації молодіжної політики;
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та визначити можливості його використання в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації молодіжної політики на місцевому рівні.

Предметом дослідження є діяльність органів місцевого самоврядування з реалізації молодіжної політики.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, метод аналізу та синтезу застосовано для аналізу теоретичних підходів до розуміння сутності молодіжної політики та ролі органів місцевого самоврядування в її реалізації. Системний метод використано для розгляду молодіжної політики як складової публічного управління та як сукупності взаємопов'язаних напрямів, інструментів і суб'єктів. Порівняльний метод дав змогу зіставити вітчизняний і зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні. Метод узагальнення використано для формування висновків щодо проблем та перспектив розвитку молодіжної політики в територіальних громадах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у роботі висновки та рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування, структурними підрозділами з питань молоді, молодіжними центрами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами молодіжної політики для вдосконалення місцевих програм, підвищення рівня участі молоді у житті громади, розвитку молодіжної інфраструктури, посилення партнерства між владою та молодіжним середовищем. Практичні рекомендації можуть бути враховані під час розроблення та реалізації молодіжних програм Івано-Франківської міської територіальної громади та інших громад України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 80 сторінок, список використаних джерел містить 81 найменувань, робота включає 13 таблиць та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Сутність молодіжної політики та її місце в системі публічного управління

Молодіжна політика є важливим напрямом публічного управління, оскільки вона безпосередньо пов'язана з формуванням людського капіталу, розвитком громадянського суспільства, демократизацією управлінських процесів та забезпеченням сталого розвитку держави і територіальних громад. У сучасних умовах молодь розглядається не лише як соціально-демографічна група, що потребує підтримки, а як активний суб'єкт суспільного розвитку, здатний брати участь у прийнятті рішень, реалізації громадських ініціатив, волонтерській діяльності, місцевому розвитку та післявоєнному відновленні України. У науковій літературі молодіжна політика трактується як комплексна система цілей, принципів, механізмів та інструментів, спрямованих на створення умов для розвитку, соціалізації, самореалізації та участі молоді в суспільному житті. І. Єрмоленко зазначає, що молодіжна політика має динамічний характер, оскільки змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, а її зміст залежить від конкретного соціального, політичного та управлінського контексту [11, с. 52]. І. Абрамова розглядає молодіжну політику як один із ключових чинників забезпечення сталого суспільного розвитку, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови. Дослідниця наголошує, що сучасна молодіжна політика повинна не лише захищати соціальні права молоді, а й стимулювати її участь у прийнятті рішень, інноваціях і розвитку територій [1, с. 160].

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» визначає молодіжну політику як напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних і правових умов та гарантій для соціалізації й інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що здійснюються

в інтересах дітей і молоді та за їх участю [52, ст. 1]. У цьому визначенні принциповим є акцент на участі молоді, адже сучасна молодіжна політика поступово відходить від патерналістської моделі, у межах якої молодь розглядалася переважно як об'єкт впливу держави.

Молодіжна політика в Україні поступово переходить від адміністративно-опікунської моделі до демократичної, орієнтованої на участь молоді. Сучасний підхід передбачає не лише захист прав молоді, а й її залучення до прийняття рішень, розвитку громад та відновлення країни.

У таблиці 1.1 представлено узагальнення підходів до визначення молодіжної політики, що дозволяє простежити її багатовимірний характер.

Таблиця 1.1

Основні підходи до розуміння сутності молодіжної політики

Підхід	Зміст підходу	Значення для публічного управління
Соціальний	Молодіжна політика спрямована на підтримку молоді, її соціалізацію, інтеграцію в суспільство, захист прав та створення умов для розвитку	Дає змогу визначати потреби молоді та формувати соціальні програми підтримки
Правовий	Молодіжна політика розглядається як система нормативно-правових гарантій, що забезпечують права молоді та механізми її участі	Забезпечує правову основу діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування
Управлінський	Молодіжна політика є напрямом публічного управління, що реалізується через стратегії, програми, інституції, фінансування та моніторинг	Дозволяє розглядати молодіжну політику як частину управлінського циклу: планування, реалізація, оцінювання
Партисипативний	Молодь виступає не лише об'єктом, а й суб'єктом політики, бере участь у прийнятті рішень, консультаціях, діалозі та партнерстві	Сприяє демократизації управління та підвищенню довіри молоді до влади
Інституційний	Молодіжна політика реалізується через систему органів влади, місцевого самоврядування, молодіжних рад, молодіжних центрів, громадських організацій	Формує організаційний механізм реалізації молодіжної політики
Розвитковий	Молодіжна політика розглядається як інвестиція у людський капітал, інноваційність, лідерство, підприємництво та майбутнє держави	Орієнтує управління на довгострокові результати розвитку громад і держави

Джерело: складено на основі [1, с. 160; 10, с. 112–113; 11, с. 52; 37, с. 55].

Дані таблиці 1.1 свідчать, що молодіжна політика не може бути зведена лише до організації дозвілля або проведення окремих заходів для молоді. Вона охоплює правові, соціальні, управлінські, інституційні та розвиткові аспекти. Саме тому її місце в системі публічного управління визначається міжгалузевим характером: молодіжна політика пов'язана з освітою, зайнятістю, соціальним захистом, культурою, спортом, охороною здоров'я, національно-патріотичним вихованням, цифровізацією, безпекою та місцевим розвитком.

Важливою ознакою сучасної молодіжної політики є її орієнтація на участь молоді. Т. Лушагіна, аналізуючи взаємодію молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування, наголошує, що ефективна модель такої взаємодії має ґрунтуватися на інформуванні, консультуванні, діалозі та партнерстві [35, с. 49]. В. Панасюк розглядає сучасну молодіжну політику у зв'язку з реалізацією фундаментальних національних інтересів України. Автор наголошує, що молодіжна політика може бути інструментом зміцнення національної безпеки через підтримку молодіжних ініціатив, розвиток громадянської позиції, патріотизму та інтеграцію молоді у процеси прийняття рішень [45, с. 136–137]. К. Войціцька, аналізуючи наукові дослідження з питань молодіжної політики, підкреслює зростання уваги до цієї проблематики в умовах соціально-політичних трансформацій, воєнних викликів і необхідності формування ефективної державної молодіжної політики [4, с. 117]. Такий підхід підтверджує, що молодіжна політика є актуальним предметом наукового аналізу та практичного публічного управління. Вона поступово переходить від моделі надання окремих послуг до комплексного підходу, який передбачає створення умов для самореалізації молоді. Важливим завданням органів влади є не лише підтримка молодіжних ініціатив, а й формування механізмів їх постійної участі у прийнятті рішень. Особливого значення це набуває на місцевому рівні, де молодь безпосередньо взаємодіє з громадою та може впливати на її розвиток. Водночас ефективність молодіжної політики значною мірою залежить від рівня співпраці органів влади, громадських організацій та самої молоді.

Її ключові складові представлено на рис. 1.1

1. Нормативно-правова основа

Законодавство, стратегії, державні та місцеві програми

2. Інституційна система

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, молодіжні ради, молодіжні центри, громадські організації

3. Управлінські механізми

Планування, фінансування, координація, моніторинг, оцінювання

4. Форми участі молоді

Інформування, консультації, діалог, партнерство, спільне ухвалення рішень

5. Напрями реалізації

Освіта, зайнятість, волонтерство, національна ідентичність, молодіжне підприємництво, культура, спорт, безпека, відновлення громад

Рис. 1.1. Місце молодіжної політики в системі публічного управління

Джерело: складено на основі [35, с. 49; 41; 44; 52, ст. 1].

Рисунок 1.1 демонструє, що молодіжна політика є багаторівневою системою, яка поєднує нормативні, інституційні, управлінські та соціальні компоненти. Її ефективність залежить не лише від наявності законодавчих норм, а й від спроможності органів влади та місцевого самоврядування створити реальні можливості для участі молоді, підтримки її ініціатив і розвитку молодіжної інфраструктури. У сучасній науковій думці дедалі більше уваги приділяється розумінню молоді як суб'єкта політики. І. Єрмоленко зазначає, що молодь є не лише майбутнім, а й сьогоденням держави та кожної громади, оскільки її креативність, інноваційність і потенціал можуть відігравати ключову роль у розвитку територій [10, с. 112]. Це положення має важливе значення для публічного управління, адже змінює саму логіку роботи з молоддю.

Особливе значення для розуміння сучасної молодіжної політики має контекст війни. А. Круглашов і Н. Сабадаш підкреслюють, що російсько-українська війна суттєво змінила становище молоді, посилила соціальні,

психологічні, освітні та економічні виклики, а також актуалізувала потребу в нових формах співпраці з молоддю на рівні територіальних громад [33, с. 3–4]. Водночас війна сприяла активізації волонтерської діяльності, громадянської відповідальності та участі молоді у підтримці Збройних Сил України, допомозі внутрішньо переміщеним особам, інформаційних кампаніях і локальних ініціативах.

У таблиці 1.2 узагальнено основні функції молодіжної політики в системі публічного управління, що дозволяє конкретизувати її практичне значення.

Таблиця 1.2

Функції молодіжної політики в системі публічного управління

Функція	Зміст функції	Практичний прояв
Соціалізаційна	Сприяє інтеграції молоді в суспільство, формуванню громадянських цінностей і соціальної відповідальності	Реалізація освітніх, просвітницьких, культурних і виховних програм
Захисна	Забезпечує підтримку молоді, яка перебуває у складних життєвих обставинах або належить до вразливих груп	Соціальні програми, підтримка ВПО, психологічна допомога, доступ до послуг
Розвиткова	Створює умови для самореалізації, освіти, професійного становлення, підприємництва та лідерства молоді	Молодіжні центри, гранти, конкурси проєктів, програми неформальної освіти
Партисипативна	Забезпечує участь молоді у прийнятті рішень і формуванні політики	Молодіжні ради, консультації, громадські слухання, бюджети участі
Інтеграційна	Поеднує зусилля органів влади, місцевого самоврядування, громадського сектору, освіти, бізнесу та міжнародних партнерів	Міжсекторальні програми, партнерські проєкти, спільні ініціативи
Безпекова	Сприяє формуванню національної ідентичності, стійкості, патріотизму та готовності молоді до участі у відновленні держави	Національно-патріотичне виховання, волонтерство, програми відновлення громад

Джерело: складено на основі [1, с. 163; 33, с. 3; 35, с. 48].

Як видно з таблиці 1.2, молодіжна політика виконує не одну, а комплекс взаємопов'язаних функцій. Її результативність залежить від того, наскільки ці функції реалізуються не формально, а через конкретні інструменти публічного управління. Наприклад, партисипативна функція не може вважатися реалізованою лише через створення молодіжної ради, якщо така рада не має

реального впливу на рішення громади. Так само розвиткова функція потребує не лише проведення заходів, а системної підтримки молодіжних центрів, просторів, навчальних програм, молодіжного підприємництва та ініціатив.

Отже, молодіжна політика є самостійним і водночас міжсекторальним напрямом публічного управління. Її сутність полягає у створенні умов для розвитку, участі, соціалізації та самореалізації молоді. У сучасних умовах вона набуває особливого значення, оскільки молодь виступає активним учасником демократичних процесів, волонтерського руху, місцевого розвитку та післявоєнного відновлення. Місце молодіжної політики в системі публічного управління визначається її зв'язком із людським капіталом, соціальною згуртованістю, національною безпекою, демократичним врядуванням і сталим розвитком територіальних громад.

1.2 Органи місцевого самоврядування як суб'єкти реалізації молодіжної політики

Молодіжна політика на місцевому рівні має свої особливості. Вона повинна враховувати демографічну ситуацію, рівень розвитку інфраструктури, освітні можливості, зайнятість молоді, міграційні процеси, громадську активність, наявність молодіжних організацій, потреби внутрішньо переміщених осіб, безпекові виклики та ресурсний потенціал конкретної громади. І. Єрмоленко підкреслює, що місцевий рівень молодіжної політики характеризується можливістю адаптувати її під запити молоді кожної конкретної громади [10, с. 112]. Саме ця адаптивність є ключовою перевагою органів місцевого самоврядування як суб'єктів молодіжної політики. Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики», органи місцевого самоврядування належать до суб'єктів формування та реалізації молодіжної політики, а їхні повноваження включають розроблення та реалізацію місцевих програм, розвиток молодіжної інфраструктури, підтримку молодіжних і дитячих громадських об'єднань, сприяння діяльності молодіжних рад, молодіжних

центрів, а також створення умов для участі молоді у формуванні та реалізації політики [52, ст. 7]. Є. Бородин та А. Острікова зазначають, що децентралізація актуалізувала питання створення в територіальних громадах виконавчих органів місцевого самоврядування з питань молоді, оскільки до реформи значна частина функцій у цій сфері реалізовувалася через районні державні адміністрації [3, с. 5–6]. Після укрупнення громад саме місцеві ради та їхні виконавчі органи стали відповідальними за організацію молодіжної роботи, розроблення програм, забезпечення фінансування та підтримку молодіжної участі.

У таблиці 1.3 систематизовано основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері реалізації молодіжної політики.

Таблиця 1.3

Основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики

Напрямок діяльності	Зміст діяльності	Очікуваний результат для громади
Програмно-стратегічний	Розроблення місцевих програм, стратегій, планів заходів у сфері молодіжної політики з урахуванням потреб молоді	Системність, прогнозованість і цільове спрямування молодіжної політики
Інституційний	Створення структурних підрозділів, посад фахівців з питань молоді, молодіжних рад і робочих груп	Підвищення управлінської спроможності громади у сфері молодіжної політики
Інфраструктурний	Створення і підтримка молодіжних центрів, просторів, хабів, платформ неформальної освіти	Формування середовища для самореалізації, навчання, комунікації та ініціатив молоді
Фінансовий	Передбачення коштів у місцевому бюджеті, підтримка конкурсів проектів, грантів, молодіжних ініціатив	Стабільність реалізації заходів і зменшення залежності від зовнішнього фінансування
Партисипативний	Залучення молоді до консультацій, громадських слухань, молодіжних рад, бюджетів участі	Підвищення довіри молоді до влади та посилення її впливу на рішення громади
Партнерський	Співпраця з громадськими організаціями, освітніми закладами, бізнесом, міжнародними партнерами	Розширення ресурсів, експертизи та можливостей для реалізації молодіжної політики
Моніторинговий	Оцінювання потреб молоді, аналіз ефективності програм, звітування про результати	Підвищення якості управлінських рішень і прозорості діяльності місцевої влади

Джерело: складено на основі [3, с. 6; 10, с. 113; 37, с. 55; 52, ст. 7].

У таблиці 1.3 представлено комплексний характер діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики. Важливо, що ці напрями мають реалізовуватися не ізольовано, а у взаємозв'язку. Наприклад, створення молодіжної ради буде малоефективним без програмного забезпечення, фінансування, комунікації з молоддю та готовності місцевої влади враховувати її пропозиції. Так само наявність молодіжного центру потребує кадрового супроводу, матеріально-технічного забезпечення, плану роботи та партнерств із громадським сектором.

Органи місцевого самоврядування як суб'єкти молодіжної політики виконують декілька ролей. По-перше, вони є розробниками місцевих програм і стратегій. Це означає, що саме на місцевому рівні загальнодержавні пріоритети молодіжної політики конкретизуються відповідно до потреб громади. Національна молодіжна стратегія до 2030 року визначає необхідність створення умов для участі молоді в суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності та формування громадянських компетентностей [44].

По-друге, органи місцевого самоврядування є організаторами молодіжної інфраструктури. Молодіжні центри, простори, хаби, клуби, платформи неформальної освіти створюють середовище, в якому молодь може спілкуватися, навчатися, реалізовувати ініціативи, брати участь у волонтерських і громадських проєктах. В. Маселко підкреслює, що молодіжна інфраструктура є одним із ключових чинників ефективної молодіжної політики територіальних громад, оскільки вона забезпечує практичний простір для розвитку молодіжної активності [37, с. 57]. По-третє, органи місцевого самоврядування є посередниками між молоддю, державою та громадянським суспільством. Вони можуть створювати умови для співпраці молодіжних громадських організацій, студентського самоврядування, закладів освіти, бізнесу, волонтерських об'єднань та міжнародних партнерів. Така роль є особливо важливою в умовах війни, коли значна частина молодіжних ініціатив пов'язана з волонтерством, підтримкою військових, допомогою внутрішньо переміщеним особам, психологічною підтримкою та відновленням громад [33, с. 4].

Особливу увагу слід приділити молодіжним радам як інструменту участі молоді у місцевому самоврядуванні. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення молодіжних рад», молодіжна рада є консультативно-дорадчим органом, що створюється для залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на відповідному рівні [54]. І. Єрмоленко наголошує, що молодіжні ради можуть бути ефективним інструментом молодіжного голосу за умови, якщо вони мають реальний вплив на процеси прийняття рішень, а не виконують лише формальну функцію [12, с. 81–83]. У таблиці 1.4 представлено основні інструменти, які можуть використовувати органи місцевого самоврядування для залучення молоді до реалізації молодіжної політики.

Таблиця 1.4

Інструменти залучення молоді органами місцевого самоврядування

Інструмент	Зміст використання	Управлінське значення
Молодіжні ради	Консультативно-дорадчі органи, що представляють інтереси молоді при місцевій раді або виконавчому органі	Забезпечують постійний канал комунікації між молоддю та владою
Громадські консультації	Обговорення проєктів програм, рішень, стратегій, заходів із залученням молоді	Дозволяють враховувати реальні потреби молоді до прийняття рішень
Опитування потреб молоді	Збір даних про проблеми, інтереси, очікування та пропозиції молодих людей	Формують доказову основу для місцевої молодіжної політики
Молодіжний бюджет або конкурси проєктів	Фінансування ініціатив, запропонованих молоддю або молодіжними організаціями	Сприяють практичній участі молоді у розвитку громади
Молодіжні центри та простори	Місця для навчання, комунікації, неформальної освіти, волонтерства і дозвілля	Створюють інфраструктурну основу для молодіжної роботи
Стажування та навчальні програми	Залучення молоді до роботи виконавчих органів, програм лідерства, шкіл місцевого самоврядування	Формують кадровий потенціал громади та підвищують довіру до влади
Електронні інструменти участі	Електронні петиції, онлайн-опитування, цифрові платформи, соціальні мережі	Розширюють доступ молоді до участі, особливо в умовах цифровізації
Партнерські проєкти	Спільна діяльність влади, молодіжних організацій, бізнесу, освітніх закладів та міжнародних партнерів	Посилюють ресурсну базу та результативність молодіжної політики

Джерело: складено на основі [2; 12, с. 83; 35, с. 49; 37, с. 57; 54].

Як засвідчує таблиця 1.4, органи місцевого самоврядування мають широкий набір інструментів для залучення молоді. Проте їхня ефективність залежить від реального змісту використання. Якщо молодіжна рада створена, але не залучається до обговорення програм і бюджетів, її вплив буде обмеженим. Якщо опитування молоді проводиться, але його результати не враховуються у рішеннях, воно не формує довіри. Якщо молодіжний центр існує лише як приміщення без команди, програми і ресурсів, він не виконує повноцінної функції молодіжної інфраструктури. Окремою проблемою діяльності органів місцевого самоврядування є кадрове забезпечення молодіжної політики. Є. Бородін та А. Острікова звертають увагу, що сталий розвиток молодіжної політики у громадах потребує створення структурних підрозділів з питань молоді, забезпечення їх матеріально-технічними, фінансовими та інформаційними ресурсами, а також поширення кращих практик діяльності спроможних громад [3, с. 5]. Це положення є принциповим, оскільки молодіжна політика не може ефективно реалізовуватися випадково або лише завдяки ентузіазму окремих активістів. Вона потребує професійного управління.

Схожу позицію висловлює В. Маселко, який зазначає, що серед основних проблем молодіжної політики територіальних громад залишаються кадрові, фінансові, інституційні та комунікаційні виклики [37, с. 55]. Наявність цих проблем свідчить про те, що місцеве самоврядування має не лише формально виконувати повноваження, а й розвивати власну інституційну спроможність у сфері молодіжної політики. Йдеться про підготовку фахівців, запровадження системи моніторингу, створення місцевих програм, регулярну комунікацію з молоддю, формування партнерств і забезпечення фінансування.

У контексті участі молоді важливо розмежовувати формальне та реальне залучення. О. Байдарова і М. Печончик, досліджуючи участь молоді в діяльності молодіжної ради територіальної громади, зазначають, що молодіжні ради є важливими платформами для діалогу між молоддю та владою, однак їх ефективність часто стримується браком ресурсів, недостатньою

поінформованістю, бюрократичними перепонами та нерівним доступом до можливостей у сільській місцевості [2].

Для місцевого самоврядування молодіжна політика має стратегічне значення ще й тому, що вона впливає на демографічну та соціально-економічну перспективу громади. Якщо молодь не бачить можливостей для освіти, роботи, самореалізації, участі та розвитку у своїй громаді, зростає ризик міграції, соціальної пасивності та втрати людського потенціалу. Натомість громади, які інвестують у молодіжні простори, молодіжні ради, бюджети участі, неформальну освіту, волонтерство і молодіжне підприємництво, формують умови для утримання активної молоді та залучення її до місцевого розвитку.

Таким чином, органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад. Їхня роль полягає у розробленні місцевих програм, створенні молодіжної інфраструктури, підтримці молодіжних ініціатив, забезпеченні участі молоді у прийнятті рішень, координації міжсекторальної взаємодії та моніторингу результатів. Ефективність їхньої діяльності залежить від інституційної спроможності, кадрового забезпечення, фінансування, відкритості до партнерства та готовності сприймати молодь як повноправного суб'єкта розвитку громади.

1.3 Нормативно-правові засади реалізації молодіжної політики на місцевому рівні

Нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики на місцевому рівні є основою для визначення повноважень органів місцевого самоврядування, механізмів участі молоді у прийнятті рішень, порядку створення молодіжних рад, розроблення місцевих програм, фінансування молодіжних ініціатив та оцінювання результативності молодіжної роботи. У сучасних умовах правове регулювання молодіжної політики в Україні формується на основі законодавчих актів, указів Президента України, постанов

Кабінету Міністрів України, наказів центральних органів виконавчої влади, державних і місцевих програм.

Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про основні засади молодіжної політики». Він визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, а також гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації [52]. Важливість цього закону полягає в тому, що він закріплює сучасний підхід до молодіжної політики, відповідно до якого молодь розглядається не лише як об'єкт підтримки, а як активний учасник суспільних процесів. Закон визначає молодіжну політику як напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних і правових умов для соціалізації та інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей і молоді та за їх участю [52, ст. 1].

Особливе значення для реалізації молодіжної політики на місцевому рівні має положення про участь молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики. Така участь забезпечується через врахування позиції молоді під час прийняття рішень, залучення суб'єктів молодіжної роботи, створення консультативно-дорадчих органів, підтримку молодіжних і дитячих громадських об'єднань, розвиток молодіжної інфраструктури та реалізацію молодіжних програм [52]. Саме ці положення створюють правові передумови для активної участі молоді в житті територіальних громад. Важливим стратегічним документом є Національна молодіжна стратегія до 2030 року, затверджена Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. У Стратегії зазначено, що успішна самореалізація та розвиток молоді залежать від узгодженості дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини та інших заінтересованих сторін [44]. Цей документ закріплює важливий для місцевого самоврядування підхід: молодіжна політика не повинна бути директивною, а має спонукати молодь до ініціативності, самостійного визначення власних цілей і цінностей, а також участі у визначенні пріоритетів розвитку держави [44].

Національна молодіжна стратегія до 2030 року прямо підкреслює значення місцевого рівня, оскільки в ній зазначено, що молодіжна політика активно реалізується на регіональному та місцевому рівнях, проводиться робота з молоддю в територіальних громадах, розширюється участь молоді у процесах ухвалення рішень, утворюються молодіжні центри та молодіжні консультативно-дорадчі органи [44]. Водночас Стратегія окреслює низку проблем, що безпосередньо впливають на зміст молодіжної політики в громадах. Серед них – демографічні зміни, міграція населення, вплив збройної агресії Російської Федерації, потреба в реінтеграції молоді з тимчасово окупованих територій, розвиток цифрових інструментів молодіжної політики, зміцнення партнерства між владою та громадянським суспільством, а також підвищення компетентностей молоді й фахівців, які працюють з молоддю [44]. Це означає, що місцеві програми молодіжної політики мають бути не формальним переліком заходів, а практичним інструментом реагування на реальні виклики, з якими стикається молодь у конкретній громаді.

Практичним інструментом реалізації Національної молодіжної стратегії стала Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 року № 579 [6]. Програма спрямована на створення умов для самореалізації молоді, підвищення її конкурентоспроможності, громадянської активності, участі у суспільному житті, розвитку молодіжної інфраструктури та підтримки молодіжних ініціатив [6]. Для органів місцевого самоврядування ця програма має орієнтирне значення, оскільки її завдання можуть бути конкретизовані у місцевих програмах з урахуванням потреб територіальної громади. Особливістю Державної цільової соціальної програми «Молодь України» є те, що вона передбачає щорічне звітування про стан виконання програми та узагальнення відповідної інформації Міністерством молоді та спорту України [6]. Такий підхід спрямований на підвищення керованості молодіжної політики та забезпечення її результативності. Для місцевого рівня це означає необхідність не лише планувати заходи, а й оцінювати їх ефективність, аналізувати досягнуті

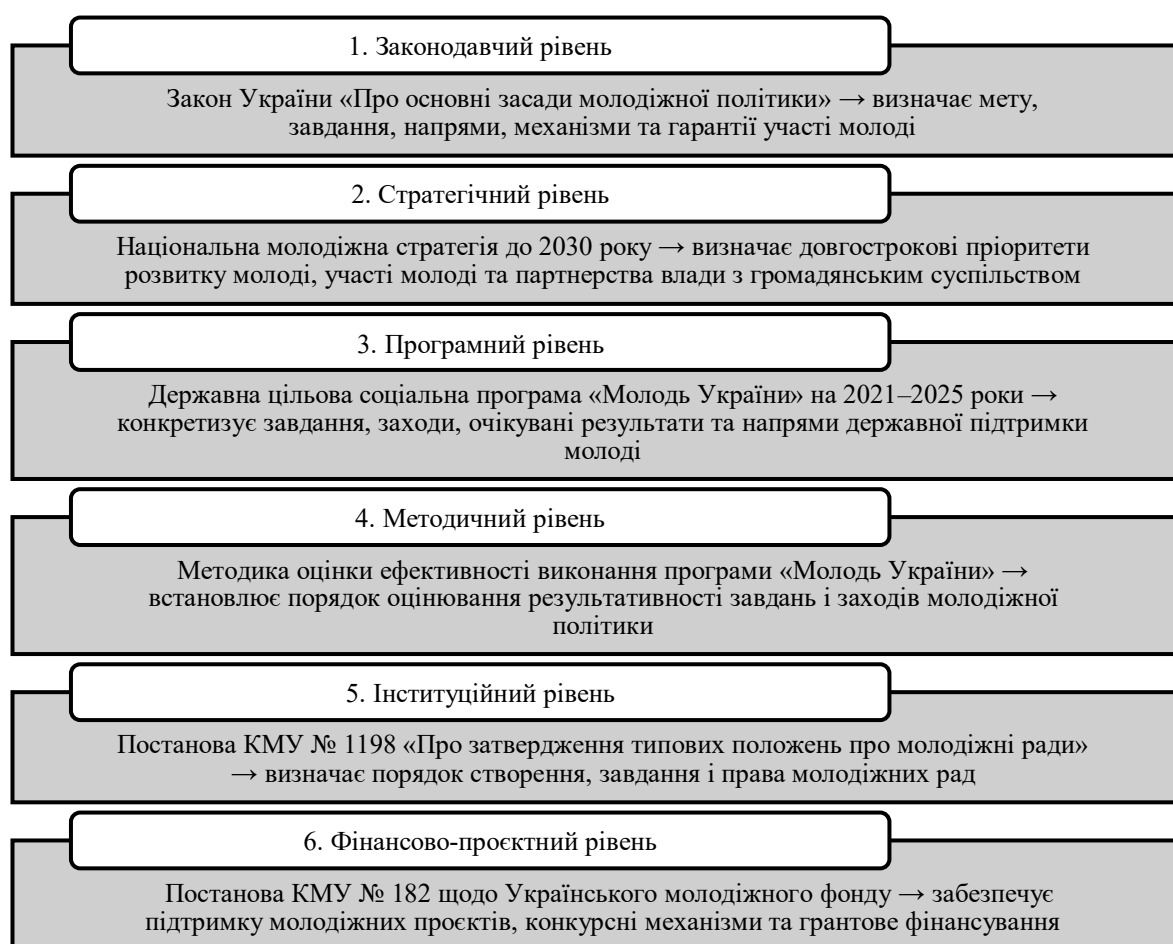
результати та використовувати бюджетні кошти з урахуванням пріоритетів молоді.

Важливим доповненням до програмного регулювання є Методика оцінки ефективності виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки, затверджена наказом Міністерства молоді та спорту України від 14 липня 2021 року № 2469 [38]. Її метою є встановлення єдиного порядку оцінки ефективності реалізації завдань і заходів, включених до регіональних та державних цільових програм з питань молоді, визначення їх пріоритетності та підвищення результативності використання бюджетних коштів [38]. Окреме місце в нормативно-правовому забезпеченні молодіжної політики займає постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1198 «Про затвердження типових положень про молодіжні ради» [54]. Ця постанова регламентує створення молодіжних рад регіонального та місцевого рівнів і рекомендує органам місцевого самоврядування вирішити питання щодо утворення таких консультативно-дорадчих органів [54]. Молодіжна рада місцевого рівня є важливим інструментом залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики в територіальній громаді.

Основними завданнями молодіжної ради є сприяння реалізації права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики, внесення пропозицій щодо консультацій з молоддю, надання пропозицій, висновків і рекомендацій, розроблення пропозицій щодо пріоритетів молодіжної політики, проведення моніторингу й оцінки ефективності її реалізації, участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів, а також вивчення стану виконання актів, що стосуються молоді [54]. Важливо, що пропозиції, висновки та рекомендації молодіжної ради є обов'язковими для розгляду органом, при якому її утворено [54]. Це посилює практичне значення молодіжної ради як інструменту впливу молоді на місцеву політику. Нормативно-правове регулювання також передбачає фінансові механізми підтримки молодіжних ініціатив. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року № 182 «Деякі питання діяльності Українського молодіжного фонду» пов'язана із

забезпеченням конкурсного відбору молодіжних проєктів і наданням бюджетних грантів суб'єктам молодіжної роботи [8]. У контексті місцевого рівня це важливо тому, що молодіжні проєкти можуть бути інструментом залучення молоді до волонтерської діяльності, створення робочих місць, розвитку громадської активності та післявоєнного відновлення. Зміни, внесені до Державної цільової соціальної програми «Молодь України», також відображають нові виклики, пов'язані з війною. Зокрема, у програмних положеннях акцентовано увагу на безпеці життєдіяльності та життєстійкості, адаптації до ринку праці в умовах війни та післявоєнний період, залученні молоді до волонтерської діяльності для наближення перемоги та відновлення країни [8].

Нормативно-правову базу реалізації молодіжної політики на місцевому рівні представлено на рис. 1.2

Рис. 1.2. Нормативно-правова основа реалізації молодіжної політики на місцевому рівні

Джерело: складено на основі [6; 8; 38; 44; 52; 54].

Як видно з рисунка 1.2, нормативно-правове забезпечення молодіжної політики на місцевому рівні має багаторівневий характер. Законодавчий рівень визначає загальні правові засади, стратегічний – довгострокові пріоритети, програмний – конкретні завдання і заходи, методичний – порядок оцінювання результативності, інституційний – механізми участі молоді через молодіжні ради, а фінансово-проектний – можливості підтримки молодіжних ініціатив. Така структура дозволяє органам місцевого самоврядування формувати власну молодіжну політику не ізольовано, а в межах єдиної державної системи.

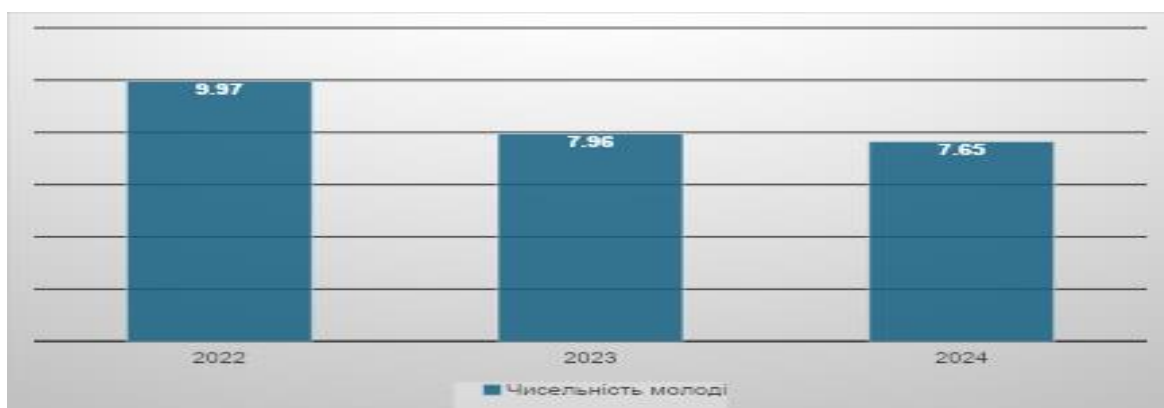
Отже, нормативно-правові засади реалізації молодіжної політики на місцевому рівні формують цілісну систему правових, стратегічних, програмних, методичних, інституційних і фінансових механізмів. Центральне місце у цій системі займає Закон України «Про основні засади молодіжної політики», який визначає молодь суб'єктом політики та гарантує її участь у формуванні й реалізації відповідних рішень. Національна молодіжна стратегія до 2030 року задає довгострокові пріоритети, Державна цільова соціальна програма «Молодь України» конкретизує завдання, Методика оцінки ефективності забезпечує результативний підхід, а постанова про молодіжні ради створює інституційний механізм участі молоді на місцевому рівні. У сукупності ці акти забезпечують правову основу для діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики та визначають напрями її практичної реалізації в територіальних громадах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1 Сучасний стан та основні напрями реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування в Україні

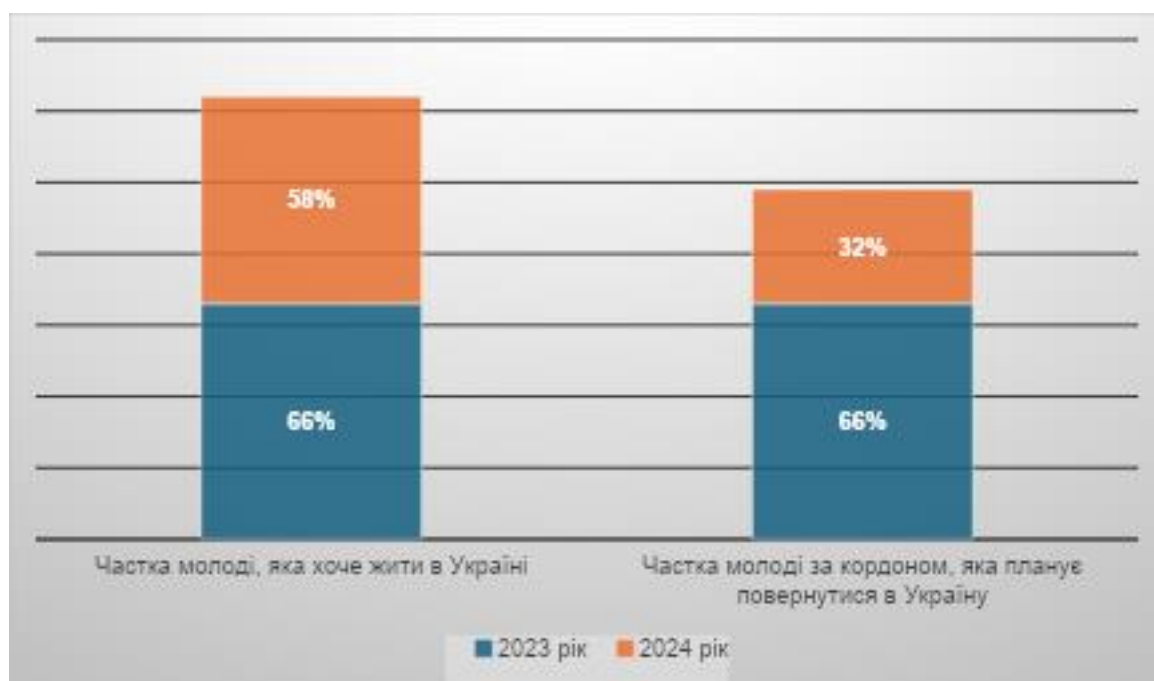
У 2022–2025 роках реалізація молодіжної політики на місцевому рівні відбувалася в умовах повномасштабної війни, внутрішнього переміщення населення, економічних труднощів та зростання потреби у психологічній, соціальній і професійній підтримці молоді. Важливим чинником, що впливає на стан молодіжної політики, є демографічна ситуація. У матеріалах до Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2026–2030 роки зазначено суттєве скорочення чисельності молоді в Україні, що впливає на громади через втрату частини людського капіталу, активних учасників громадського життя, потенційних працівників, волонтерів і підприємців [76; 77]. На рис. 2.1 наведено динаміку чисельності молоді в Україні у 2022–2024 роках.

**Рис. 2.1 Динаміка чисельності молоді в Україні у 2022–2024 роках,
млн.грн**

Джерело: складено на основі [76; 77]

Дані показують, що за два роки чисельність молоді скоротилася з 9,97 млн осіб у 2022 році до 7,65 млн осіб у 2024 році. Це означає, що молодіжна політика на місцевому рівні має розглядатися не як другорядний напрям соціальної роботи, а як інструмент збереження людського потенціалу громад. Для органів місцевого самоврядування це створює потребу не лише в організації заходів, а й у формуванні умов, за яких молоді люди залишатимуться в громаді, матимуть можливості для навчання, працевлаштування, участі в ухваленні рішень і самореалізації. Особливо гострою для громад стала проблема міграційних настроїв молоді (рис. 2.2). За результатами дослідження «Вплив війни на молодь в Україні», у 2024 році лише 58 % молодих людей висловили бажання залишатися в Україні. Водночас серед молоді, яка перебуває за кордоном, частка тих, хто планує повернутися, зменшилася з 66 % у 2023 році до 32 % у 2024 році [66; 80].

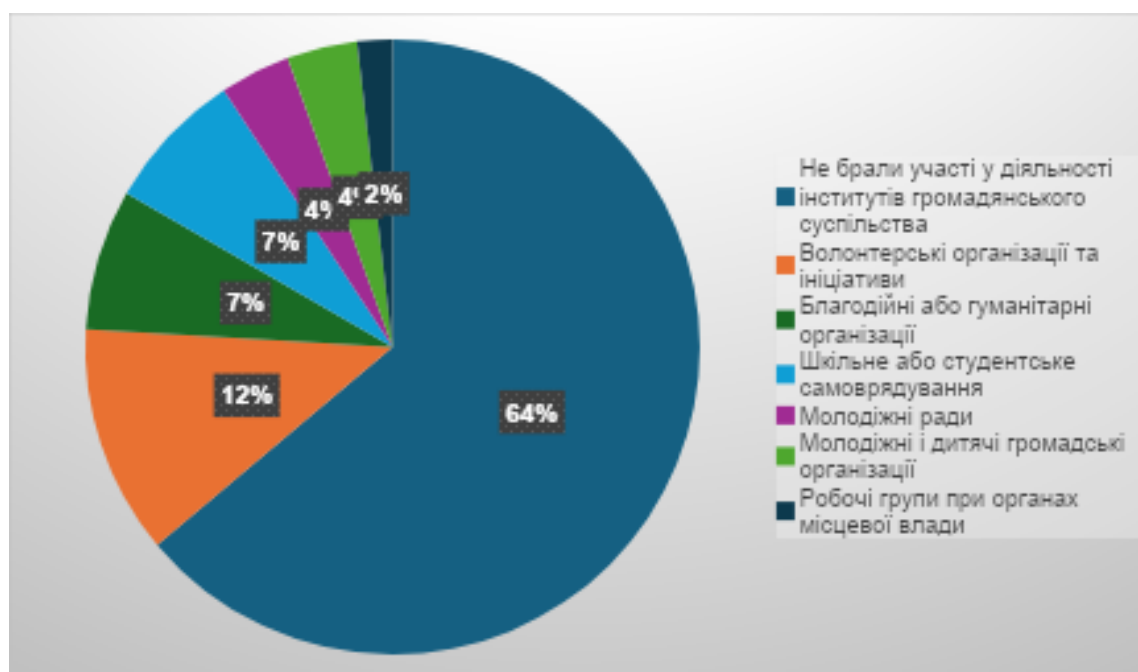

Рис. 2.2 Міграційні настрої молоді у 2023–2024 роках

Джерело: складено на основі [66; 80].

Як видно, протягом 2023–2024 років відбулося одночасне зниження двох важливих показників: бажання залишатися в Україні та готовності повернутися з-за кордону. Для місцевого самоврядування це означає, що молодіжна політика

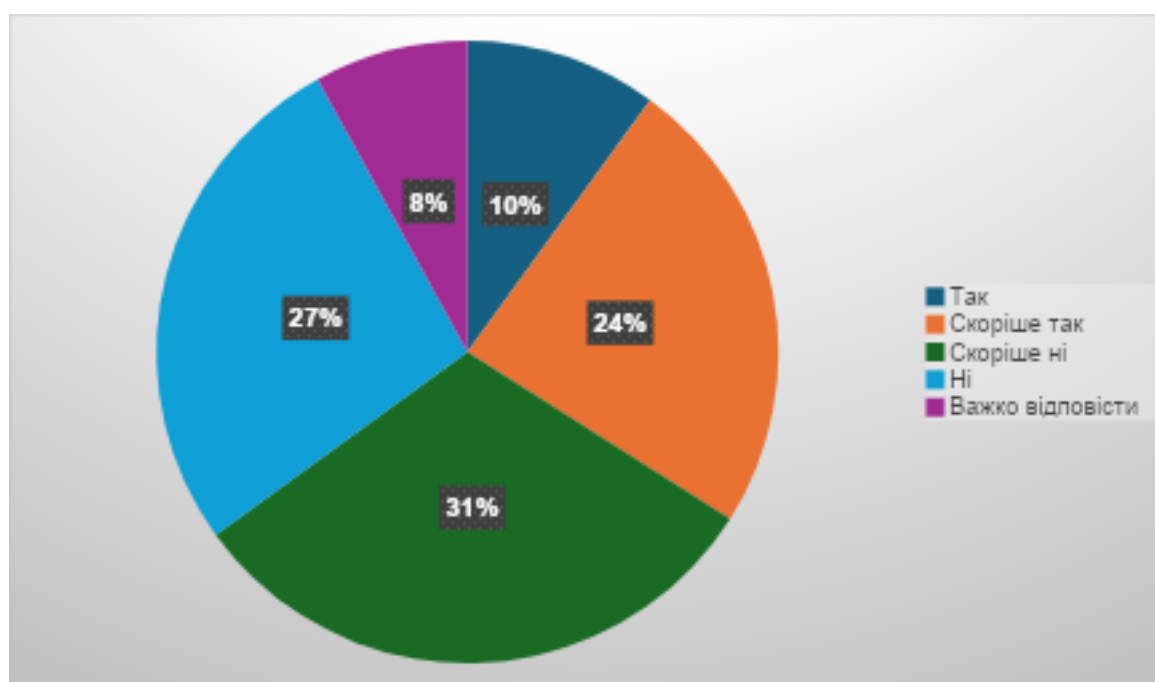
має бути тісно пов'язана з питаннями безпеки, зайнятості, житла, доступу до послуг, психологічної підтримки та відчуття належності до громади. Якщо громада не створює зрозумілих можливостей для молоді людини, вона втрачає не лише окремого мешканця, а й майбутнього фахівця, платника податків, активіста, підприємця або представника місцевого самоврядування. Важливим напрямом діяльності органів місцевого самоврядування є розвиток участі молоді у громадському житті. Проте результати опитувань свідчать, що рівень залучення молодих людей до інститутів громадянського суспільства залишається недостатнім (рис. 2.3). За даними дослідження 2024 року, 69 % молоді не брали участі у діяльності жодних інститутів громадянського суспільства. Найпоширенішими формами залучення були волонтерські організації та ініціативи, благодійні чи гуманітарні організації, органи учнівського або студентського самоврядування, молодіжні ради та молодіжні громадські організації [66; 80].

Рис. 2.3 Участь молоді у діяльності інститутів громадянського суспільства у 2024 році

Джерело: складено на основі [66; 80].

На рис. 2.3 показано розрив між наявністю інструментів участі та фактичним залученням молоді. Попри діяльність молодіжних рад, центрів і громадських організацій, більшість молодих людей не бере участі в організованих формах громадської активності. Це свідчить про необхідність посилення комунікації, підтримки ініціатив і створення зрозумілих механізмів залучення. Опитування також засвідчило низький рівень відчуття впливу молоді на зміни в громаді (рис. 2.4): лише 10 % респондентів вважають, що можуть впливати на зміни, 24 % відповіли «скоріше так», тоді як 31 % обрали «скоріше ні», а 27 % – «ні». [77].

Рис. 2.4 Самооцінка молоддю можливості впливати на зміни у своїй громаді у 2024 році

Джерело: складено на основі [77].

Дані свідчать, що значна частина молоді не відчуває можливості впливати на місцеві процеси. Це вказує на те, що формальна наявність молодіжних рад не завжди забезпечує реальну участь молоді в ухваленні рішень. Водночас у 2022–2025 роках мережа молодіжних рад активно розширювалася: їх кількість зросла з 355 у 2021 році до 603 наприкінці 2024 року, з яких 580 є місцевими, 22 – регіональними та 1 функціонує в Києві [80].

Після визначення статистичної основи доцільно окремо зафіксувати факти, які характеризують інституційні зміни у сфері молодіжної політики (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ключові факти, що визначають сучасну реалізацію молодіжної політики на місцевому рівні

Факт	Зміст факту	Значення для місцевого рівня
Молодь розглядається як суб'єкт політики, а не лише як отримувач послуг	У сучасних програмних документах підкреслюється перехід від сприйняття молоді як об'єкта державної підтримки до розуміння її як партнера у прийнятті рішень, відновленні та модернізації країни	Громади мають залучати молодь до планування, реалізації та оцінювання місцевих програм
Молодіжна політика має бути заснована на підходах участі	Рада Європи та Мінмолодьспорт наголошують на участі молоді у формуванні політики й ухваленні рішень.	Органи місцевого самоврядування мають залучати молодь через ради та консультації.
Молодіжні ради стали базовим інструментом локальної демократії	Молодіжні ради діють як консультативно-дорадчі органи при органах влади та представляють інтереси молоді	Через молодіжні ради громади можуть отримувати пропозиції, оцінювати потреби молоді та залучати її до управління
Молодіжні центри та простори виконують ширшу функцію, ніж дозволя	Вони стають місцями навчання, волонтерства, соціальної згуртованості, психоемоційної підтримки, громадянської активності та самореалізації	Місцева влада має забезпечувати доступність, безпеку, інклюзивність і сталість роботи таких просторів
Війна змінила пріоритети молодіжної роботи	Молодіжна політика в умовах війни включає підтримку ВПО, волонтерство, відновлення інфраструктури та психоемоційну підтримку.	Громади повинні адаптувати молодіжні програми до реальних наслідків війни
Професіоналізація молодіжної роботи стала окремим напрямом політики	Затвердження професійного стандарту «Фахівець з питань молоді» засвідчило перехід до системного кадрового забезпечення молодіжної сфери	Органи місцевого самоврядування мають залучати підготовлених молодіжних працівників і підвищувати їхню кваліфікацію
Молодіжна політика пов'язується з економічною спроможністю	У програмних документах серед пріоритетів визначено професійну самореалізацію, профорієнтацію, молодіжну гарантію, підприємництво та зайнятість	Місцева молодіжна політика має бути пов'язана з ринком праці, бізнесом, освітою та центрами зайнятості.

Джерело: складено на основі [71; 72; 74; 76; 78; 80].

Факти, наведені у таблиці 2.1, показують, що молодіжна політика на місцевому рівні має комплексний характер. Її не можна зводити до одного напрямку, наприклад, лише до молодіжних заходів або лише до діяльності молодіжних рад. Ідеться про систему, у якій участь молоді, молодіжна інфраструктура, кадрова спроможність, економічна самореалізація, волонтерство та психоемоційна підтримка мають взаємодіяти між собою. На практиці діяльність органів місцевого самоврядування щодо молодіжної політики реалізується через кілька основних напрямів. Першим є забезпечення участі молоді у прийнятті рішень. Це передбачає створення молодіжних рад, проведення консультацій з молоддю, залучення представників молоді до робочих груп, обговорення місцевих програм і формування молодіжного порядку денного громади. Відповідно до щорічної доповіді про становище молоді, участь молоді забезпечується через інформування, консультації, діалог, підтримку молодіжних ініціатив, створення молодіжних рад, проведення громадських слухань і публічних обговорень [80].

Другим напрямом є розвиток молодіжної інфраструктури. Молодіжні центри та простори є базовими майданчиками для роботи з молоддю. Регіональні опитування показують, що молодіжні центри найчастіше працюють з активними або зацікавленими підлітками й молоддю, які прагнуть розвитку, спілкування, волонтерства, творчості, спорту або просто безпечного місця для перебування [78]. Водночас у громадах існують бар'єри: віддаленість простору, недостатня транспортна доступність, відсутність укриттів, незручний графік, нестача заходів для молоді віком 20–30 років, а також недостатня інклюзивність приміщень [78]. Третім напрямом є підтримка волонтерства та соціальної згуртованості. У Каталозі кращих практик молодіжної роботи підкреслюється, що після початку повномасштабного вторгнення молодь активно долучилася до волонтерського руху: допомоги військовим, ВПО, цивільному населенню, тваринам, збору коштів, виготовлення необхідних речей, організації гуманітарної допомоги [71]. Для місцевого самоврядування це означає потребу

не лише підтримувати волонтерські ініціативи, а й інтегрувати їх у місцеву молодіжну політику.

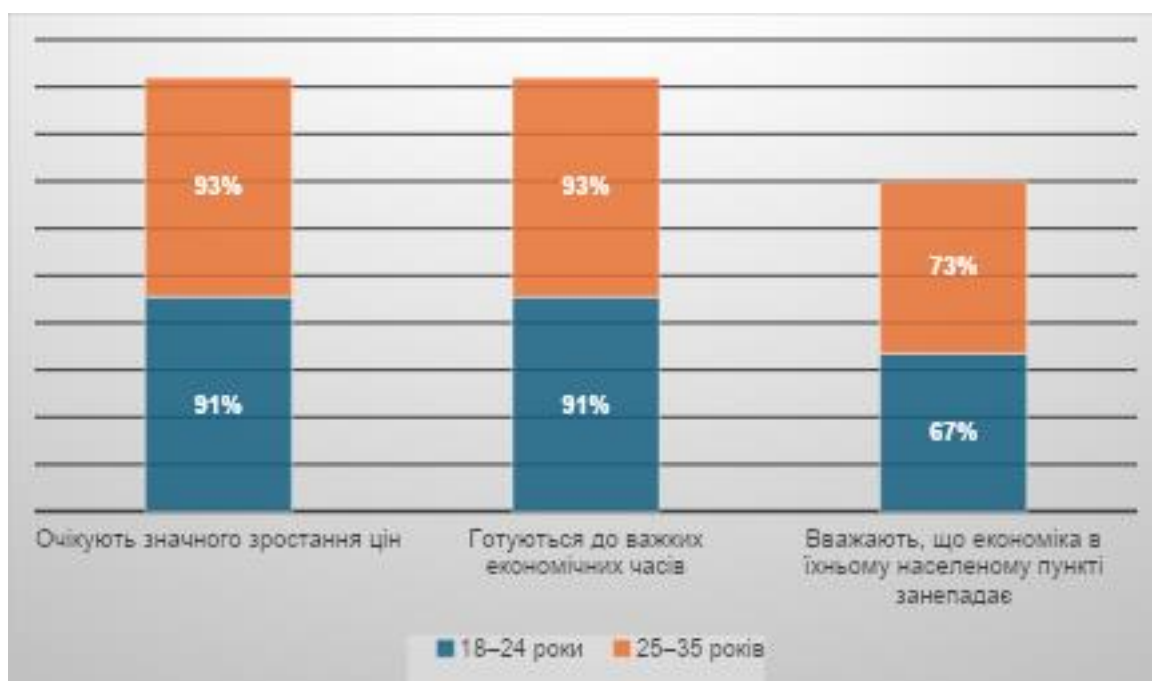
Четвертим напрямом є сприяння економічній самостійності молоді. Програма «Кар'єрний старт. Програма молодіжної гарантії» демонструє модель, у межах якої підтримка молоді пов'язується з першим робочим місцем, професійним досвідом, розвитком компетентностей і співпрацею з роботодавцями [72]. Для громад це особливо важливо, оскільки молодь часто не бачить економічних перспектив у своєму населеному пункті, а отже, може виїжджати до більших міст або за кордон. Регіональні опитування щодо молодіжних центрів і просторів показують, що їхня аудиторія найчастіше складається з підлітків і молоді віком 14–20 років, переважно учнів старшої школи та студентів. Молодіжні центри відвідують молоді люди, які шукають місце для самореалізації, спілкування, творчості, волонтерства, неформальної освіти або просто безпечного дозвілля [78]. Водночас у роботі центрів є помітна проблема залучення старшої молоді віком 20–30 років. Представники молодіжних центрів зазначають, що для цієї групи часто бракує окремих програм, зручного графіка та заходів, пов'язаних із кар'єрою, молодим батьківством, підприємництвом або професійним розвитком [78].

На відвідуваність молодіжних центрів впливають кілька чинників: безпекова ситуація, наявність укриття, транспортна доступність, відповідність тематики заходів інтересам молоді, сезонність, особистість спікера та формат подачі інформації. У регіонах, які перебувають ближче до зони бойових дій або часто зазнають обстрілів, безпека стає ключовою умовою роботи молодіжного простору. Якщо центр не має укриття або розташований незручно, частина молоді фактично втрачає доступ до його послуг [78].

Ще одним важливим напрямом місцевої молодіжної політики є професіоналізація молодіжної роботи. У 2023 році за програмою «Молодіжний працівник» було підготовлено 1 109 випускників і молодіжних працівників, зокрема 921 випускника в межах 47 тренінгів базового рівня у 19 областях України та 188 випускників у межах 8 спеціалізованих тренінгів. Тематика

спеціалізованих навчань охоплювала молодіжну роботу, інформовану про травму, залучення і координацію волонтерів, життєстійкість [67; 68]. Це має пряме значення для місцевого рівня, оскільки якість молодіжної політики залежить від підготовленості фахівців, які працюють з молоддю у громадах.

Економічна самостійність молоді також стала одним із ключових напрямів молодіжної політики (рис. 2.5). Результати дослідження reSCORE у 2024 році свідчать про високий рівень економічної тривожності серед молоді. Зокрема, 91 % молодих людей віком 18–24 роки та 93 % молоді віком 25–35 років очікували суттєвого зростання цін у найближчі роки. Також 91 % респондентів віком 18–24 роки та 93 % віком 25–35 років зазначили, що готуються до важких часів [75].

Рис. 2.5 Економічні очікування молоді у 2024 році

Джерело: складено на основі [75].

Рис. 2.5 демонструє, що економічна нестабільність є одним із головних викликів для молоді. На місцевому рівні це проявляється у зниженні впевненості в майбутньому, меншій готовності започатковувати власну справу, зростанні потреби в кар'єрному консультуванні, стажуваннях, перекваліфікації та доступі до першого робочого місця. За даними цього ж дослідження, частка молоді, яка не планує розпочинати власний бізнес у найближчі 12 місяців, у 2024 році

становила 78 % серед вікової групи 18–24 роки та 82 % серед групи 25–35 років [75]. У цьому контексті показовим є запуск програми Українського молодіжного фонду «Кар’єрний старт. Програма молодіжної гарантії». Її цільовою аудиторією є молоді люди віком 16–21 рік, які є випускниками професійно-технічних закладів освіти та зацікавлені у здобутті професійного досвіду і працевлаштуванні. Програма спрямована на підтримку соціально-економічного потенціалу молоді через створення нових або додаткових робочих місць. Очікуваними результатами визначено підтримку понад 15 молодіжних проєктів, перше працевлаштування 65 молодих людей, створення 65 робочих місць і підвищення компетентностей 65 учасників [72].

Для органів місцевого самоврядування такі програми є важливим прикладом того, як молодіжна політика може бути пов’язана з ринком праці. Громади можуть виступати партнерами у поширенні інформації, залученні роботодавців, визначенні потреб місцевого ринку праці, підтримці професійної освіти та організації ярмарків можливостей. Особливо актуальним це є для невеликих громад, де молодь часто виїжджає через відсутність першого робочого місця або зрозумілої професійної перспективи.

Окрему увагу в сучасних умовах органи місцевого самоврядування мають приділяти психоемоційному благополуччю молоді. У матеріалах Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» зазначено, що у 2024 році 25 % молоді в Україні були занепокоєні своїм психічним здоров’ям, тоді як у 2023 році цей показник становив 22 % [76]. Це означає, що попит на психологічну підтримку серед молоді зростає. На практиці місцеві молодіжні центри та громадські ініціативи вже виконують частину цієї роботи. У 2023 році в межах напрямку збереження ментального здоров’я проводилися тренінги для фахівців молодіжної сфери, заняття з психоемоційної підтримки, психологічні консультації, заходи для розвитку життєстійкості та травма-інформованої молодіжної роботи [67; 68]. Це особливо важливо для громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб, перебувають поблизу зони бойових дій або мають значні втрати серед населення.

Основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.2

Основні напрями реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування

Напрямок	Зміст діяльності органів місцевого самоврядування	Очікуваний результат для громади
Участь молоді у прийнятті рішень	Створення молодіжних рад, проведення консультацій, залучення молоді до робочих груп, громадських слухань, обговорення місцевих програм	Молодь впливає на рішення громади, а місцева влада отримує краще розуміння її потреб
Розвиток молодіжної інфраструктури	Створення, підтримка й відновлення молодіжних центрів і просторів, забезпечення доступності, безпеки та інклюзивності	Молодь має місце для навчання, дозвілля, комунікації, волонтерства та самореалізації
Підтримка волонтерства	Сприяння волонтерським ініціативам, співпраця з громадськими організаціями, залучення молоді до допомоги громаді	Посилюється соціальна згуртованість і відповідальність молоді за розвиток громади
Неформальна освіта і молодіжна робота	Проведення тренінгів, навчань, програм розвитку компетентностей, підготовка молодіжних працівників	Молодь отримує практичні навички, а громада – підготовлених активних учасників
Економічна спроможність молоді	Профорієнтація, стажування, підтримка першого робочого місця, співпраця з роботодавцями, розвиток підприємництва	Молоді люди бачать професійні перспективи у громаді
Психоемоційна підтримка	Заходи з ментального здоров'я, травма-інформована молодіжна робота, підтримка підлітків, молодих сімей, ВПО	Знижується соціальна напруга, підвищується життєстійкість молоді
Залучення молоді до відновлення	Молодіжні обміни, відновлення просторів, участь у локальних проектах відбудови	Молодь відчуває причетність до відновлення громади та країни

Джерело: узагальнено на основі [68; 69; 72; 74; 76; 78; 80].

Таблиця 2.2 демонструє, що ефективна молодіжна політика потребує комплексного поєднання участі, інфраструктури, освіти, зайнятості та підтримки молоді. За умови узгодженої реалізації цих напрямів громада отримує дієвий інструмент розвитку людського капіталу. Водночас діяльність органів місцевого самоврядування ускладнюють наслідки війни, обмежені ресурси, формальний характер роботи молодіжних рад, нестача фахівців і недостатня взаємодія між

владою та молоддю. Основні проблеми та шляхи їх вирішення наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Проблеми реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та
можливі управлінські рішення**

Проблема	Як вона проявляється на місцевому рівні	Можливе рішення для органів місцевого самоврядування
Формальність молодіжної участі	Молодіжна рада існує, але не впливає на рішення; молодь не залучається до розроблення місцевих програм	Закріпити участь молодіжної ради у підготовці, моніторингу та оцінюванні місцевих молодіжних програм
Низька поінформованість молоді	Молодь не знає про заходи, простори, гранти, консультації, програми стажування	Використовувати соціальні мережі, шкільні й студентські канали, молодіжні амбасадорські групи, регулярні інформаційні кампанії
Недостатня доступність молодіжних просторів	Простір далеко розташований, має незручний графік, не пристосований для людей з інвалідністю або не має безпечного укриття	Планувати доступність, безбар'єрність, гнучкий графік, транспортну логістику й безпекові умови
Нестача кваліфікованих кадрів	У громаді немає фахівців, здатних системно працювати з молоддю	Розвивати компетентність працівників і співпрацю з громадськими організаціями.
Відірваність заходів від потреб молоді	Заходи проводяться «для звіту», але не відповідають реальним інтересам молоді	Регулярно проводити опитування, консультації, фокус-групи й аналіз потреб різних вікових груп молоді
Слабкий зв'язок молодіжної політики з економікою громади	Молодіжні програми не пов'язані з працевлаштуванням, бізнесом, професійною освітою	Розвивати партнерство з роботодавцями, закладами освіти, центрами зайнятості, Українським молодіжним фондом
Недостатня підтримка психоемоційного стану молоді	Молодь має досвід втрат, тривожності, переміщення, соціальної ізоляції	Включати до молодіжних програм психологічну підтримку, арт-терапію, групи взаємодопомоги, тренінги зі стійкості
Обмежене залучення сільської молоді	Молодь із сіл часто не має доступу до молодіжних просторів і подій у центрі громади	Розвивати мобільну молодіжну роботу, виїзні заходи, локальні молодіжні ініціативи у старостинських округах

Джерело: узагальнено на основі [68; 71; 74; 76; 78; 80].

Таблиця 2.3 демонструє, що проблеми місцевої молодіжної політики мають не лише ресурсний, а й організаційний характер. Навіть за обмежених

фінансових можливостей громада може посилювати молодіжну політику через кращу комунікацію, партнерство, залучення молоді до планування, використання існуючих програм, підтримку волонтерства і розвиток молодіжних просторів як відкритих середовищ.

Таким чином, сучасний стан реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування в Україні є складним, але динамічним. З одного боку, війна спричинила скорочення молодіжного населення, міграцію, руйнування інфраструктури, погіршення психоемоційного стану молоді та зниження стабільності місцевих ресурсів. З іншого боку, саме в цей період посилилася роль молодіжних рад, молодіжних центрів і просторів, програми «Молодіжний працівник», волонтерських ініціатив, молодіжних обмінів і практик відновлення.

Отже, основними напрямками реалізації молодіжної політики на місцевому рівні у 2022–2025 роках є участь молоді у прийнятті рішень, розвиток молодіжної інфраструктури, підтримка волонтерства, неформальна освіта, професіоналізація молодіжної роботи, економічна самореалізація молоді, психоемоційна підтримка та залучення молодих людей до відновлення громад. Ефективність цієї політики залежить від того, чи буде молодь сприйматися органами місцевого самоврядування не як пасивна цільова група, а як активний партнер у розвитку громади.

2.2 Аналіз діяльності Івано-Франківської міської ради щодо реалізації молодіжної політики

У 2022–2025 роках молодіжна політика Івано-Франківської міської ради реалізовувалася в умовах воєнного стану та була спрямована на підтримку волонтерства, громадянської активності, національно-патріотичного виховання й молодіжних ініціатив. Її основою стала програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2021–2025 роки. У 2025 році затверджено нову програму на 2026–2030 роки, орієнтовану на самореалізацію молоді, розвиток партнерства та комплексний підхід до питань участі, інклюзивності,

життєстійкості й підприємництва. Кількісні результати реалізації молодіжної політики у 2022–2025 роках наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Кількісні показники діяльності Івано-Франківської міської ради у сфері молодіжної політики у 2022–2025 роках

Рік	Напрямок / захід	Кількісний результат
2022	Формування бази ключових волонтерів відділу молодіжної політики	15 волонтерів
2022	Допомога самотнім людям похилого віку та/або особам з інвалідністю	148 осіб отримали допомогу
2022	Інтелектуальна гра «Ігри нескорених»	16 команд, близько 80 учасників
2022	Благодійний ярмарок «Солодка допомога»	42,5 тис. грн зібрано на підтримку ЗСУ
2022	Благодійна фотосесія для придбання тепловізійного прицілу	77 856 грн зібрано
2023	Опитування «Івано-Франківськ дружній до молоді»	235 учасників
2023	Патріотичний флешмоб «Живий Герб України»	80 учасників
2023	Квест «Патріотичний Франківськ»	20 команд по 6 учасників
2023	Захід «Місто Метикуючих – 2023»	19 команд, 114 учасників
2023	Молодіжний форум волонтерських ініціатив «найди себе»	40 учасників, з них 5 ВПО
2025	Премії та стипендії для обдарованих студентів ЗВО	21 премія та 100 стипендій
2025	Інтелект-гра «Місто метикуючих»	14 команд
2025	Заходи до Дня міста	4 заходи, 4033 грн зібрано на ЗСУ
2025	Базовий тренінг програми «Молодіжний працівник» 22–24.05.2025	12 учасників
2025	Базовий тренінг програми «Молодіжний працівник» 25–27.09.2025	17 учасників
2025	«ГВ-пікнік в Івано-Франківську»	майже 50 учасників

Джерело: складено на основі [14; 15; 16; 49; 55].

Дані таблиці 2.4 показують, що діяльність Івано-Франківської міської ради у сфері молодіжної політики мала не лише подієвий, а й практичний соціальний результат. У 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення, значна частина молодіжної роботи була переорієнтована на волонтерство, гуманітарну допомогу та підтримку Збройних Сил України. Показовим є те, що відділ

молодіжної політики сформував базу з 15 ключових волонтерів, які долучалися до організації заходів і соціальної підтримки. За період з 24 лютого до 31 грудня 2022 року допомогу у вигляді ліків і продуктів було надано 148 самотнім людям похилого віку та/або особам з інвалідністю, що свідчить про розширення функцій молодіжної політики до міжпоколіннєвої солідарності й соціального служіння [14]. У 2023 році простежується посилення громадянського і патріотичного компонентів. Зокрема, у межах квесту «Патріотичний Франківськ» участь взяли 20 команд учнів 8–10 класів, які на 12 локаціях виконували завдання з історії міста, англійської мови, медичної допомоги, командної взаємодії та створення інформаційного продукту про громаду [15]. Такий формат є важливим, оскільки поєднує неформальну освіту, громадянське виховання, краєзнавство і командну роботу. У 2025 році помітним стає акцент на професіоналізації молодіжної роботи. Два базові тренінги програми «Молодіжний працівник» охопили 29 учасників, серед яких були лідери громадських організацій, члени молодіжних рад, працівники молодіжних центрів, державні службовці та представники молодіжної сфери Івано-Франківщини [16]. Це відповідає загальнонаціональній логіці розвитку молодіжної політики, у межах якої підвищення компетентностей фахівців розглядається як умова якісної роботи з молоддю [41; 67].

Одним із найпослідовніших напрямів роботи Івано-Франківської міської ради було формування національної свідомості та патріотизму молоді. У 2022 році цей напрям реалізовувався через заходи пам'яті, культурно-просвітницькі події, благодійні акції та зустрічі, присвячені українській історії. Серед прикладів – «Молодіжний вертеп», смолоскипна хода і віче пам'яті Героїв Крут, пробіг «Біжу, щоб пам'ятати» до Дня Героїв Небесної Сотні, акція «Свічка пам'яті», лекція «Уроки історії, які має пам'ятати кожен» до Дня Незалежності України, а також творча зустріч «Минуле. Сьогодні. Майбутнє» [14]. Ці заходи були спрямовані не лише на вшанування історичних подій, а й на формування в молоді відчуття належності до українського суспільства.

У 2023 році патріотичний напрям було продовжено через інтерактивні форми. До Дня Соборності проведено захід «Україна єдина», у межах якого учасники брали участь у мультимайстеркласі з розмальовування пряників, плетіння ниткою та мобільної фотографії. Його головна ідея полягала в тому, щоб показати єдність людей різного віку, досвіду, професій і походження [15]. Також Молодіжна рада за підтримки відділу молодіжної політики організувала благодійний кіновечір з показом фільму «Крути 1918», що поєднав історичну пам'ять і благодійну складову. Всеукраїнський флешмоб єдності «Листи до Бога», який стартував в Івано-Франківську і був підтриманий в інших містах України, засвідчив здатність місцевої ініціативи виходити за межі однієї громади [15]. У 2025 році патріотичний напрям зберіг актуальність, але набув більш різноманітного формату. У березні було проведено урочисте нагородження лауреатів премій Івано-Франківської міської ради та стипендіатів міського голови для обдарованих студентів закладів вищої освіти. У межах заходу 21 студент отримав одноразову премію у розмірі одного року навчання за своєю спеціальністю, а 100 студентів – стипендію міського голови у розмірі 2500 грн на місяць протягом року [16]. Важливо, що цей захід був поєднаний із лекцією громадського діяча Мирослава Мариновича «Знаки часу, в якому живемо. Український контекст», що посилює його не лише мотиваційний, а й громадянсько-світоглядний зміст.

Важливим напрямом молодіжної політики є залучення молоді до суспільного життя. У 2022 році Івано-Франківська міська рада розширила співпрацю із закладами освіти для залучення учнів і студентів до формування та реалізації молодіжних ініціатив. У 2023 році проведено опитування «Івано-Франківськ дружній до молоді» (235 учасників) та захід «Роль молоді у зміцненні демократії», що сприяли вивченню потреб молоді та розвитку її участі. Основні напрями діяльності громади охоплювали патріотичне виховання, волонтерство, підтримку ініціатив, здоров'я, інклюзію та розвиток молодіжної інфраструктури (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Основні напрями реалізації молодіжної політики Івано-Франківською міською радою у 2022–2025 роках

Напрямок діяльності	Зміст напрямку	Приклади реалізації
Національно-патріотичне виховання	Формування української ідентичності, вшанування пам'яті Героїв, популяризація історії та культури	«Біжу, щоб пам'ятати», «Свічка пам'яті», «Україна єдина», «Живий Герб України», «Патріотичний Франківськ», «Руська Трійця у вишиванці»
Волонтерство і підтримка ЗСУ	Залучення молоді до благодійних акцій, зборів коштів, гуманітарної допомоги, підтримки військових	«Солодка допомога», благодійні фотосесії, ярмарки до Дня вишиванки, збір коштів на павербанки, тепловізійний приціл, допомога військовим
Участь молоді у громадському житті	Розвиток громадянських компетентностей, взаємодія з молодіжними організаціями, залучення до ухвалення рішень	Меморандуми із закладами освіти, опитування «Івано-Франківськ дружний до молоді», форум #to_make_youth_louder, захід «Роль молоді у зміцненні демократії»
Підтримка молодіжних організацій і ініціатив та	Співпраця з громадськими організаціями, Молодіжною радою, проведення спільних заходів	Співпраця з ГО «Клуб Метикуючих», ГО «Творчий простір “Креатив клуб”», ГО «Молодіжний центр “Простір ініціатив”», Молодіжною радою
Неформальна освіта і професіоналізація молодіжної роботи	Розвиток компетентностей молоді та фахівців, які працюють з молоддю	Базові тренінги програми «Молодіжний працівник», навчальні модулі з молодіжної політики, молодіжної роботи та компетентностей фахівців
Інклюзія, здоров'я і життєстійкість	Формування безпечного середовища, підтримка сімей, психоемоційного благополуччя, відповідального ставлення до здоров'я	«ГВ-п'янік», круглий стіл «Інклюзія. Світ, де кожна людина важлива», одинденний табір «Формула дня»
Молодіжна інфраструктура і дозволя	Створення умов для змістовного дозволя, комунікації, творчості та активності молоді	Діяльність КУ «Івано-Франківський молодіжний центр “Рух”», кіновечори, квести, молодіжні зустрічі, табори

Джерело: складено на основі [14; 15; 16; 47; 48; 49].

Як видно з таблиці 2.5, молодіжна політика Івано-Франківської міської ради має багатовекторний характер. Вона не обмежується проведенням святкових заходів, а охоплює громадянську освіту, підтримку волонтерства, розвиток молодіжних ініціатив, інклюзію та формування здорового способу

життя. Особливо важливо, що більшість заходів реалізовувалися у партнерстві з громадськими організаціями, молодіжними радами, закладами освіти, волонтерами, медіа та іншими суб'єктами молодіжної роботи.

У діяльності Івано-Франківської міської ради чітко простежується партнерська модель реалізації молодіжної політики. Наприклад, у 2022 році благодійні ярмарки, фотосесії та акції на підтримку ЗСУ проводилися спільно з ГО «Фундація Регіональних Ініціатив», ГО «Творчий простір “Креатив клуб”», ГО «Івано-Франківський молодіжний центр “Простір Ініціатив”» та Молодіжним Націоналістичним Конгресом [14]. У 2023 році до заходу «Я маю право», приуроченого до Дня Конституції України та Дня дитячих і молодіжних громадських організацій, були залучені 7 навчальних закладів, 7 громадських організацій, управління охорони здоров'я та МЦ «Інваспорт» [15]. Це демонструє міжсекторальний характер молодіжної політики, коли орган місцевого самоврядування виступає не єдиним виконавцем, а координатором і партнером. Важливим елементом місцевої молодіжної політики є підтримка волонтерства. У 2022 році волонтери відділу молодіжної політики спільно з Івано-Франківським територіальним центром соціального обслуговування систематично допомагали самотнім людям похилого віку, залучали меценатів, закуповували ліки та продукти, доставляли набори за адресами [14]. У 2023 році волонтерська діяльність продовжилася у вигляді виготовлення маскувальних сіток для 210 спеціального окремого батальйону «Берлінго», проведення молодіжного форуму волонтерських ініціатив «найди себе», вручення ноутбуків 20 дітям, чий батько загинув, захищаючи Україну, у співпраці з Благодійним фондом «Nova Ukraine» [15]. Останній приклад показує, що молодіжна політика громади охоплює не лише активну молодь, а й дітей та молодих людей, які пережили втрату і потребують підтримки для продовження навчання та соціальної адаптації. Окремим напрямом стала підтримка молоді через спорт, фізичну активність і соціалізацію. Хоча спортивна політика не є тотожною молодіжній, у громаді вона тісно пов'язана з роботою з дітьми, підлітками, молоддю та внутрішньо переміщеними особами. У 2023 році спортивні клуби та

федерації Івано-Франківської громади безкоштовно залучали дітей і підлітків з числа ВПО до занять футболом, тенісом, баскетболом, волейболом, настільним тенісом, шахами, фітнесом і тренажерними заняттями. Наприклад, дитячі академії «Прикарпаття» та НФК «Ураган» прийняли понад 350 дітей віком від 4 до 17 років, баскетбольний клуб «Говерла» – понад 150 дітей, тенісна академія «MSA» – 37 дітей, волейбольний клуб «Олімпія» – 35 дітей, а фітнес- і тренажерні зали – понад 450 осіб різних вікових категорій [15; 19]. Це є прикладом практичної інтеграції ВПО через доступ до спортивної інфраструктури.

У першому півріччі 2024 року спортивний напрям також мав соціальний і патріотичний зміст. Серед проведених заходів були футзальний матч на підтримку полонених військовослужбовців і зниклих безвісти, благодійний велопробіг до Дня міста, турніри пам'яті загиблих захисників і захисниць України, змагання серед військовослужбовців та працівників силових структур [16]. Інституційний розвиток молодіжної політики в Івано-Франківській громаді пов'язаний також із оновленням програмних документів і запровадженням механізмів підтримки громадських ініціатив. Програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки визначає шість основних напрямів: формування національної свідомості та патріотичне виховання молоді; підвищення спроможності молоді, її самореалізації та участі у суспільному житті; створення умов для розвитку стійкості, безпечного середовища, психоемоційного добробуту та здорового способу життя; підтримка молоді та інститутів громадянського суспільства; підтримка молодіжних творчих проєктів і змістовного дозвілля; підвищення обізнаності та залученості молоді до реалізації молодіжної політики [49; 51].

Важливим механізмом підтримки молоді став конкурс програм і проєктів інститутів громадянського суспільства. У 2025 році визначено напрями підтримки: волонтерство, національно-патріотичне виховання, ментальне здоров'я та розвиток підприємницьких навичок. Основні механізми реалізації молодіжної політики подано в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Інституційні механізми реалізації молодіжної політики Івано-Франківською міською радою

Механізм	Зміст	Значення для молодіжної політики громади
Міська програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2021–2025 роки	Основний документ реалізації молодіжної політики у громаді в попередній період	Забезпечувала планування заходів, роботу з молоддю, підтримку громадських ініціатив і патріотичного виховання
Програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки	Новий стратегічний документ, затверджений рішенням міської ради	Орієнтує молодіжну політику на стійкість, інклюзію, участь, психоемоційне благополуччя, підприємництво і самореалізацію
КУ «Івано-Франківський молодіжний центр “Рух”»	Молодіжна інфраструктура громади	Забезпечує простір для заходів, навчання, зустрічей, неформальної освіти, інклюзивних і молодіжних ініціатив
Молодіжна рада при Івано-Франківській міській раді	Консультативно-дорадчий орган молодіжної участі	Залучає молодь до обговорення рішень, організації заходів, співпраці з владою і громадським сектором
Конкурс програм, проєктів і заходів ІГС	Механізм фінансової підтримки громадських ініціатив	Дозволяє підтримувати проєкти у сферах волонтерства, патріотичного виховання, ментального здоров'я, підприємництва
Меморандуми із закладами освіти	Співпраця з університетами, коледжами, професійно-технічними закладами	Розширюють доступ до молоді, сприяють залученню студентів і учнів до молодіжної політики
Програма «Молодіжний працівник»	Навчання фахівців, лідерів ГО, членів молодіжних рад, працівників молодіжних центрів	Підвищує професійність молодіжної роботи і якість реалізації місцевої молодіжної політики

Джерело: складено на основі [14; 15; 16; 47; 48; 49; 51; 55].

У таблиці 2.6 відображено, що молодіжна політика Івано-Франківської міської ради має сформовану інституційну основу. Її реалізація спирається не лише на діяльність профільного відділу, а й на програмні документи, молодіжний центр, молодіжну раду, конкурсний механізм підтримки громадських організацій, співпрацю із закладами освіти та навчання фахівців.

Такий підхід відповідає сучасному розумінню молодіжної політики, де важливою є не кількість окремих заходів, а сталість механізмів, через які молодь може отримувати підтримку, брати участь у житті громади і впливати на рішення [39; 41]. Водночас аналіз матеріалів показує і певні проблемні аспекти. По-перше, значна частина роботи залишається подієвою: багато заходів мають разовий характер, тому важливо посилювати довгострокові програми, які дозволяють відстежувати реальний вплив на молодь. По-друге, у звітах є багато прикладів проведених заходів, але не завжди подано оцінку їх ефективності, зокрема подальшу участь молоді після заходу, рівень задоволеності учасників або зміни в компетентностях. По-третє, окремої уваги потребує системне залучення молоді із сільських населених пунктів громади, молоді з інвалідністю, ВПО, молодих батьків і молоді, яка не бере участі у громадському житті. Саме ці питання вже частково враховані у програмі на 2026–2030 роки, де акцент зроблено на інклюзивності, безпечному середовищі, психоемоційному добробуті та підтримці різних категорій молоді [49].

Загалом діяльність Івано-Франківської міської ради у сфері молодіжної політики у 2022–2025 роках можна оцінити як активну, адаптивну та партнерську. У 2022 році основний акцент був зроблений на волонтерстві, гуманітарній допомозі, підтримці ЗСУ та патріотичних заходах. У 2023 році посилилися громадянська освіта, опитування молоді, молодіжні форуми, квести, співпраця з громадськими організаціями та підтримка дітей загинлих військовослужбовців. У 2024 році зберігався акцент на адаптації до умов воєнного стану, підтримці ВПО, спортивній і соціальній інтеграції, а у 2025 році помітним став перехід до нової програмної рамки, професіоналізації молодіжної роботи, інклюзивності, ментального здоров'я, підприємництва і розвитку молодіжної участі.

Отже, Івано-Франківська міська рада реалізує молодіжну політику через поєднання програмного планування, партнерства з громадським сектором, підтримки молодіжної інфраструктури, патріотичного виховання, волонтерства, неформальної освіти та соціальної підтримки. Найсильнішою стороною цієї

діяльності є здатність швидко адаптуватися до викликів війни і залучати молодь до конкретних суспільно корисних дій. Подальший розвиток молодіжної політики громади доцільно пов'язувати з посиленням системного моніторингу результатів, розширенням участі менш залучених категорій молоді, підтримкою молодіжного підприємництва, розвитком психоемоційної підтримки та стабільним фінансуванням молодіжних ініціатив.

2.3 Оцінка проблем та результативності реалізації молодіжної політики в діяльності Івано-Франківської міської ради

Результативність діяльності Івано-Франківської міської ради у сфері молодіжної політики доцільно оцінювати за кількома критеріями: відповідність заходів реальним потребам молоді, сталість програмного підходу, наявність партнерств, практична користь для громади, охоплення різних груп молоді, фінансова й організаційна підтримка молодіжних ініціатив, а також здатність реагувати на виклики воєнного стану. Саме ці критерії дозволяють побачити не лише кількість проведених заходів, а й те, наскільки вони впливали на розвиток молоді, її участь у житті громади та формування громадянської відповідальності. Оцінка результативності дає змогу визначити сильні сторони молодіжної політики та напрями її подальшого вдосконалення. Важливим показником ефективності є також рівень залучення молоді до процесів ухвалення рішень та реалізації громадських ініціатив. Аналіз результатів свідчить про поступове розширення можливостей для молодіжної участі, розвитку волонтерства та підтримки неформальної освіти. Водночас окремі напрями потребують подальшого вдосконалення, зокрема щодо розширення охоплення молоді з різних соціальних груп та посилення системи моніторингу результатів.

У таблиці 2.17 подано узагальнену оцінку результативності основних напрямів молодіжної політики Івано-Франківської міської ради у 2022–2025 роках.

Таблиця 2.7

Оцінка результативності реалізації молодіжної політики Івано-Франківською міською радою у 2022–2025 роках

Напрямок оцінки	Фактичні результати у 2022–2025 роках	Позитивний ефект для громади
Національно-патріотичне виховання	Проведено заходи «Біжу, щоб пам'ятати», «Свічка пам'яті», «Живий Герб України», «Руська Трійця у вишиванці», табір «Формула дня»	Посилено залучення молоді до збереження історичної пам'яті, культури та вшанування захисників України в умовах війни.
Волонтерство і допомога ЗСУ	У 2022 році сформовано базу з 15 волонтерів, допомогу отримали 148 людей похилого віку та осіб з інвалідністю; проведено благодійні заходи на підтримку військових.	Молодь отримала досвід соціальної відповідальності, а громада — ресурси для підтримки військових і вразливих груп.
Громадянська участь молоді	Проведено опитування «Івано-Франківськ дружний до молоді» за участі 235 осіб; організовано форум #to_make_youth_louder; проведено захід «Роль молоді у зміцненні демократії»; діє Молодіжна рада	Молодь залучалася до обговорення рішень, формування рекомендацій, діалогу з владою та громадським сектором
Неформальна освіта і професіоналізація молодіжної роботи	У 2025 році проведено два базові тренінги програми «Молодіжний працівник», за результатами яких 29 учасників отримали або мали отримати сертифікати	Підвищено професійну спроможність фахівців, молодіжних лідерів, членів молодіжних рад і працівників молодіжних центрів
Підтримка ВПО, дітей і молоді з вразливих груп	У 2023 році 20 дітей загиблих військовослужбовців отримали ноутбуки; спортивні секції та клуби залучали дітей ВПО до безкоштовних занять; у 2022 році «Інваспорт» провів 63 заходи для 1400 осіб з інвалідністю	Розширено доступ до освіти, спорту, соціалізації та реабілітації для дітей, молоді, ВПО й осіб з інвалідністю
Фізична культура, спорт і здоровий спосіб життя	У 2022–2025 роках реалізовано спортивні та оздоровчі заходи для молоді, зокрема для понад 6000 дітей.	Спорт став інструментом соціалізації, підтримки здоров'я, інтеграції ВПО, дітей та молоді з інвалідністю
Інституційне та програмне забезпечення	Діяла програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2021–2025 роки; у 2025 році затверджено програму на 2026–2030 роки та визначено пріоритети підтримки ІГС.	Молодіжна політика отримала програмну сталість і перспективу розвитку до 2030 року

Джерело: складено на основі [14; 15; 16; 19; 47; 48; 49; 51; 55].

Як видно з таблиці 2.7, найвищу результативність діяльність Івано-Франківської міської ради продемонструвала у тих напрямках, де були поєднані організаційна спроможність місцевої влади, партнерство з громадським сектором і практична суспільна потреба. Передусім це стосується волонтерства, патріотичного виховання, підтримки ЗСУ, роботи з дітьми та молоддю з вразливих груп, а також розвитку фізичної культури і спорту. У 2022 році, коли громада працювала в умовах різкої зміни безпекової ситуації, саме ці напрями стали найбільш затребуваними. Благодійні ярмарки, фотосесії, збір коштів на тепловізійний приціл, павербанки, теплі речі, допомога військовим і гуманітарна підтримка показують, що молодіжна політика вийшла за межі традиційного дозвілля і стала частиною ширшої системи громадської стійкості [14].

Важливим результатом є те, що Івано-Франківська міська рада не зупинила роботу з молоддю навіть в умовах воєнного стану. Навпаки, у 2022 році було проведено низку заходів, які поєднували патріотичне виховання, благодійність і громадянську активність. Наприклад, пробіг «Біжу, щоб пам'ятати» до Дня Героїв Небесної Сотні залучив майже 50 учасників, а інтелектуальна гра «Ігри нескорених» об'єднала 16 команд і близько 80 учасників [14]. У 2023 році результативність молодіжної політики проявилася у розширенні форматів участі молоді. Опитування «Івано-Франківськ дружній до молоді», у якому взяли участь 235 осіб, є важливим прикладом спроби враховувати думку молоді під час формування управлінських рішень [15]. Форум #to_make_youth_louder та захід «Роль молоді у зміцненні демократії» засвідчили, що місцева влада почала активніше працювати з темою молодіжної участі, демократії та каналів комунікації між молоддю і владою. Це відповідає сучасним підходам молодіжної політики, де молодь розглядається не лише як цільова аудиторія, а як суб'єкт прийняття рішень [41; 52].

Помітним результатом є підтримка молодіжної інфраструктури та інституцій. У громаді функціонує комунальна установа «Івано-Франківський молодіжний центр “Рух”», яка використовується як простір для молодіжних подій, тренінгів, зустрічей, кіновечорів, інклюзивних заходів і неформальної

освіти [16; 49]. Наявність молодіжного центру є важливою перевагою, оскільки молодіжна політика потребує не лише програм і документів, а й фізичного простору, де молодь може взаємодіяти, навчатися, реалізовувати ініціативи й отримувати підтримку. Водночас аналіз показує, що результативність молодіжної політики в Івано-Франківській громаді має нерівномірний характер. Найкраще представлені напрями патріотичного виховання, волонтерства, спортивної активності та подієвої участі. Натомість менш вираженими у звітних матеріалах є довгострокові програми підтримки молодіжного підприємництва, системна кар'єрна орієнтація, регулярне психологічне консультування, моніторинг потреб молоді з різних соціальних груп, а також оцінювання реального впливу проведених заходів. Ці напрями вже заявлені у програмі «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки, однак потребують практичного наповнення, сталого фінансування та чітких показників результативності [49; 51].

Окремо слід оцінити зв'язок молодіжної політики зі сферою фізичної культури і спорту. На перший погляд, спортивна політика може розглядатися як окрема сфера, однак у діяльності Івано-Франківської міської ради вона безпосередньо пов'язана з молоддю, здоровим способом життя, інклюзією, соціалізацією ВПО та підтримкою дітей. У 2022 році міський центр «Спорт для всіх» провів 35 заходів, участь у яких взяли понад 3000 мешканців міста. На проведення спортивно-масових заходів було використано 225 500 грн з міського бюджету. Водночас міський центр «Інваспорт» провів 63 спортивно-масові заходи, у яких взяли участь 1400 осіб з інвалідністю різних вікових груп, а на проведення навчально-тренувальних зборів, змагань і заходів було використано 161 368 грн [19]. Це свідчить, що спортивний напрям має вимір молодіжної, соціальної та інклюзивної політики.

Важливо, що у 2022 році спортивна інфраструктура працювала навіть за умов воєнного стану. Було обмежено проведення масових заходів, однак місто змогло організувати дитячі, молодіжні, ветеранські, інклюзивні та благодійні спортивні активності. Зокрема, у літній період проводилися «Веселі старты» для

дітей міста та ВПО під гаслом «Спорт – це сила, що додає дітям крила», благодійні турніри з пляжного і паркового волейболу на підтримку ЗСУ, спортивні заходи до Дня молоді, Дня фізичної культури і спорту, Дня святого Миколая [19]. Особливо результативною виглядає робота з дітьми та молоддю з інвалідністю. У 2022 році центр «Інваспорт» організовував спортивні ігри, естафети, турніри з бочча, дартсу, настільного тенісу, міні-футболу, шахів і шашок. До Міжнародного дня осіб з інвалідністю було проведено низку заходів, а подарунки від Святого Миколая отримали 237 дітей з інвалідністю [19]. Крім того, у місті функціонує зал для фізичної реабілітації та занять фізичною культурою для молоді з інвалідністю на вул. В. Симоненка, 3В, облаштований пандусом, поручнями і доступними туалетними кімнатами. Це демонструє практичне втілення принципу безбар'єрності, який у наступних програмних документах громади визначено як один із важливих напрямів молодіжної політики [49]. Такий досвід свідчить про поступове формування інклюзивного підходу в молодіжній політиці громади. Водночас важливо не лише створювати доступну інфраструктуру, а й забезпечувати сталі програми соціальної адаптації, розвитку навичок та активної участі молоді з інвалідністю у житті громади. Подальше вдосконалення цього напрямку потребує розширення партнерств із громадськими організаціями та впровадження системного моніторингу результатів. Разом з тим проблемним питанням залишається те, що у звітних матеріалах часто фіксується кількість заходів і учасників, але не завжди відображається якісний результат. Наприклад, відомо, скільки людей взяли участь у заходах, скільки коштів зібрано чи витрачено, однак рідко подається інформація про те, як змінилася поведінка учасників, чи долучилися вони до подальших ініціатив, чи зросла їхня обізнаність, чи сформувалися сталі молодіжні команди. Це типова проблема подієвої моделі молодіжної політики, коли звітність фіксує активність, але не завжди дозволяє оцінити вплив.

Для глибшої оцінки сильних і слабких сторін діяльності Івано-Франківської міської ради у сфері молодіжної політики доцільно використати SWOT-аналіз (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

SWOT-аналіз реалізації молодіжної політики Івано-Франківською міською радою

Сильні сторони	Слабкі сторони
Наявність програмного забезпечення молодіжної політики на 2021–2025 та 2026–2030 роки, що створює основу для планової роботи з молоддю	Переважає подієвий формат роботи, коли багато заходів мають короткостроковий характер і не завжди супроводжуються оцінкою довготривалого впливу
Активна співпраця міської ради з молодіжними громадськими організаціями, Молодіжною радою, закладами освіти, волонтерами, благодійними фондами та спортивними установами	Недостатня кількість якісних індикаторів результативності, які б показували зміни в компетентностях, участі, зайнятості чи психологічному стані молоді
Сильний волонтерський і патріотичний компонент, який проявився у благодійних акціях, допомозі ЗСУ, підтримці вразливих груп і заходах пам'яті	Нерівномірне охоплення різних груп молоді, зокрема молоді з віддалених частин громади, молодих батьків, менш активної молоді, частини ВПО та молоді у складних життєвих обставинах
Функціонування молодіжного центру «Рух» як простору для неформальної освіти, зустрічей, молодіжних подій та інклюзивних ініціатив	Обмежена представленість у звітах системних програм з кар'єрного розвитку, молодіжного підприємництва та довгострокової ментальної підтримки
Розвинений спортивний та інклюзивний напрям: діяльність «Спорт для всіх», «Інваспорт», спортивних шкіл, підтримка дітей ВПО й осіб з інвалідністю	Залежність частини заходів від безпекової ситуації, доступності приміщень, бюджетного фінансування та активності партнерів
Можливості	Загрози
Реалізація програми «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки дає змогу перейти до більш системної політики участі, стійкості, інклюзії та самореалізації	Тривалий воєнний стан може обмежувати проведення масових заходів, мобільність молоді, фінансування програм і стабільність роботи молодіжної інфраструктури
Конкурсна підтримка проєктів ІГС у 2025 році з пріоритетами волонтерства, патріотичного виховання, ментального здоров'я та підприємництва може посилити роль громадського сектору	Втома молоді, емоційне виснаження, міграція та зниження мотивації до участі можуть зменшувати охоплення молодіжних програм
Розвиток програми «Молодіжний працівник» може підвищити якість роботи фахівців і сталість молодіжної політики	Ризик формального виконання заходів без реального вимірювання результатів і потреб молоді
Партнерство з освітою, бізнесом і громадськими організаціями розширює можливості молоді у сфері стажувань, працевлаштування та розвитку.	Нестача фінансування обмежує розвиток молодіжної інфраструктури та підтримку ініціатив.
Досвід підтримки вразливих груп через спорт може стати основою комплексних соціальних програм.	Нерівний доступ молоді до можливостей може посилювати соціальне відчуження.

Джерело: складено автором

SWOT-аналіз у таблиці 2.8 показує, що Івано-Франківська міська рада має достатньо сильну базу для реалізації молодіжної політики. До її переваг належать наявність місцевих програм, активний департамент, молодіжний центр, партнерство з громадським сектором, досвід волонтерства, підтримка спорту та інклюзивних заходів. Особливо важливо, що громада вже має практику залучення молоді не лише до дозвілля, а й до суспільно корисної діяльності: допомоги військовим, підтримки людей похилого віку, дітей загинувших військовослужбовців, ВПО, осіб з інвалідністю.

Найбільш суттєвими проблемами залишаються недостатня системність оцінювання результатів, нерівномірність охоплення молоді та потреба у переході від окремих заходів до довгострокових програм. Наприклад, патріотичні, волонтерські та спортивні заходи мають очевидний позитивний ефект, однак для повної оцінки результативності потрібно фіксувати не лише кількість учасників, а й подальші зміни: скільки молодих людей після заходу долучилися до волонтерства, молодіжних організацій, стажування, навчання, громадських консультацій або власних ініціатив. Без таких показників складно визначити, які формати є найбільш ефективними. Позитивною тенденцією є те, що програма на 2026–2030 роки вже враховує частину цих проблем. У ній визначено потребу в розвитку молодіжної інфраструктури, інклюзивності, підтримці психічного здоров'я, підприємництва, громадянських компетентностей, цифрової грамотності, волонтерства, міжнародної співпраці та участі молоді в ухваленні рішень [49]. Це означає, що місцева молодіжна політика поступово переходить від реакції на кризові обставини до більш комплексного бачення розвитку молоді.

Оцінюючи результативність діяльності Івано-Франківської міської ради, можна зробити висновок, що в умовах 2022–2025 років вона виконувала три ключові функції. Перша функція – мобілізаційна: залучення молоді до допомоги ЗСУ, волонтерства, благодійності, підтримки вразливих груп. Друга функція – виховна і ціннісна: формування національної свідомості, громадянської відповідальності, пам'яті про захисників України та розуміння важливості

української ідентичності. Третя функція – підтримувальна: створення можливостей для дозвілля, спорту, неформальної освіти, інклюзії, соціалізації ВПО, дітей і молоді з інвалідністю. Водночас для підвищення ефективності молодіжної політики Івано-Франківській міській раді доцільно посилити аналітичний компонент роботи. Йдеться про регулярні опитування молоді, оцінку якості заходів, аналіз охоплення різних категорій молоді, моніторинг участі молоді у прийнятті рішень, а також публічне звітування не лише про проведені події, а й про досягнуті зміни. Особливо важливо запровадити індикатори, які дозволять оцінювати не тільки активність органів влади, а й реальний вплив на молодих людей: рівень їхньої участі, самореалізації, психологічної стійкості, громадянської активності, обізнаності про можливості та готовності брати відповідальність за розвиток громади.

Отже, реалізація молодіжної політики Івано-Франківською міською радою у 2022–2025 роках була загалом результативною, оскільки забезпечила збереження молодіжної роботи в умовах війни, активізувала волонтерство, підтримала патріотичне виховання, розвинула партнерство з громадським сектором, залучила молодь до суспільно корисних дій і створила основу для нової програми на 2026–2030 роки. Водночас її подальше посилення залежить від переходу до більш доказової моделі управління, у якій кожен напрям має не лише перелік заходів, а й чіткі результати, показники впливу та механізми постійного зворотного зв'язку з молоддю.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1 Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та можливості його використання в Україні

Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні має важливе значення для України, оскільки дає змогу визначити дієві інструменти залучення молоді до громадського життя, прийняття рішень, розвитку молодіжної інфраструктури та формування відповідальної громадянської позиції. Особливо цінним є досвід європейських держав, у яких молодіжна політика розглядається не як допоміжний напрям соціальної роботи, а як складова демократичного врядування, розвитку людського капіталу та місцевої демократії. У країнах Балтії молодіжні ради виступають одним із ключових механізмів залучення молоді до процесів прийняття рішень на місцевому, регіональному та національному рівнях. Досвід Естонії, Литви та Латвії є особливо корисним для України, оскільки ці держави, як і Україна, мали досвід радянського минулого, а після відновлення незалежності здійснювали демократичні реформи, розбудовували інститути громадянського суспільства та формували нові підходи до участі молоді у публічному управлінні [36, с. 183]. У цьому контексті молодіжні ради розглядаються не лише як дорадчі структури, а як інститути політичної соціалізації, через які молоді люди набувають досвіду участі, представництва інтересів, взаємодії з владою та відповідальності за розвиток громади.

У балтійських країнах правові рамки діяльності молодіжних рад визначаються законами у сфері молодіжної політики, законодавством про місцеве самоврядування та типовими положеннями, які регламентують права, завдання, функції, порядок роботи і прийняття рішень [36, с. 183]. Такий підхід є важливим для України, оскільки ефективність молодіжних рад залежить не

тільки від активності молоді, а й від чітко визначеного правового статусу, обов'язку органів влади враховувати рекомендації молодіжних рад, а також наявності організаційної та ресурсної підтримки.

В Естонії молодіжна рада функціонує як інститут дорадчої участі молоді при муніципальній або міській раді. Її основне завдання полягає в обговоренні питань, що належать до компетенції села чи міста та безпосередньо стосуються молоді, а також у внесенні відповідних пропозицій з урахуванням потреб та інтересів молодих людей [36, с. 184]. Важливо, що молодіжна рада обирається молоддю демократичним шляхом, а основи її діяльності встановлюються місцевою радою. Такий механізм поєднує самостійність молодіжного представництва з інституційним зв'язком із місцевим самоврядуванням. Особливістю естонського підходу є те, що закон не зобов'язує місцеві ради створювати молодіжні ради, однак за наявності активної молодіжної ради орган місцевого самоврядування повинен консультуватися з нею щодо планування, реалізації та оцінки молодіжної роботи [36, с. 184]. Це свідчить про важливу умову ефективності: молодіжна рада має бути не формально створеним органом, а реально діючою структурою, здатною брати участь у підготовці планів розвитку, бюджетних рішень, інвестицій у молодіжну інфраструктуру та підтримці молодіжних проєктів.

У Латвії молодіжні ради визнаються важливими учасниками розроблення та реалізації молодіжної політики. Молодіжна консультативна рада функціонує як дорадчий орган, метою якого є сприяння узгодженій молодіжній політиці на муніципальному, національному та європейському рівнях, а також залучення молоді до прийняття рішень і громадського життя [36, с. 185]. На місцевому рівні муніципальні молодіжні ради беруть участь у дослідженні потреб молоді, розробленні пропозицій щодо покращення якості життя молодих людей, поширенні інформації про можливості для молоді, співпраці з органами влади та участі у муніципальних заходах [36, с. 185]. Досвід Латвії важливий для України тим, що робота з молоддю визначається як один із напрямів діяльності муніципалітетів. Законодавство про місцеве самоврядування передбачає

створення дорадчих рад і комісій для залучення громадськості до виконання окремих функцій або завдань муніципалітету [36, с. 185]. Це може бути корисним для українських громад, оскільки молодіжна політика на місцевому рівні повинна бути пов'язана не лише з культурними чи спортивними заходами, а й із загальною системою місцевого розвитку, участі, консультацій та громадського контролю.

У Литві молодіжні ради функціонують як громадсько-консультативні установи, засновані на принципі рівності представництва. До їх складу входять представники муніципальної адміністрації, муніципальної ради та молодіжних організацій, які діють на відповідній території [36, с. 185]. Така модель є цінною для України, оскільки забезпечує баланс між владою та молодіжним середовищем. Муніципальні ради у справах молоді розглядають питання молодіжної політики в муніципалітеті, подають пропозиції щодо її реалізації, визначення пріоритетів фінансування молодіжних заходів і підготовки нормативних актів [36, с. 185]. Окремої уваги заслуговує німецький досвід реалізації молодіжної політики. У Німеччині діє триступенева каскадна структура молодіжної політики: на федеральному рівні визначаються законодавчі основи та загальні напрями, на земельному рівні відбувається їх адаптація до регіональних потреб, а на комунальному рівні здійснюється безпосередня реалізація молодіжної політики [5, с. 102]. Саме комунальний рівень є найближчим до молоді, тому він забезпечує адресність заходів і врахування реальних соціально-економічних умов конкретної громади.

Особливістю молодіжної політики Німеччини є принцип субсидіарності, за яким основна відповідальність за реалізацію молодіжних програм, у тому числі фінансова, покладається на комунальний рівень. За наведеними даними, 60 % витрат на реалізацію молодіжних програм припадає на комуни, а 35 % – на земельний рівень [5, с. 103]. Для України цей підхід має практичне значення, оскільки в умовах децентралізації саме територіальні громади повинні мати достатні повноваження, ресурси та інструменти для реалізації молодіжної політики. У Німеччині важливу роль відіграє співпраця органів влади з

неурядовими молодіжними організаціями. Молодіжні організації можуть отримувати статус громадського виконавця, якщо їхня діяльність відповідає завданням молодіжної політики, і брати участь у реалізації конкретних заходів [5, с. 103]. Такий досвід може бути використаний в Україні для посилення партнерства між органами місцевого самоврядування та молодіжними громадськими об'єднаннями. Це дозволить перейти від моделі, у якій влада самостійно організовує заходи для молоді, до моделі спільного планування, виконання та оцінювання молодіжних програм. Важливим елементом німецької моделі є також розвинена система інформування та консультування молоді. У багатьох містах Німеччини діють центри молодіжної інформації та консультацій, які надають допомогу з питань освіти, культури, дозвілля, подорожей, соціальних проблем, здоров'я та інших сфер життя молоді [5, с. 103]. Для українських громад цей досвід є актуальним, оскільки молодіжна політика часто втрачає ефективність через недостатню поінформованість молоді про можливості участі, навчання, працевлаштування, грантової підтримки чи волонтерської діяльності.

Окремий напрям зарубіжного досвіду пов'язаний із розвитком деліберативної демократії, зокрема панелей громадян, які активно застосовуються в Польщі. Панель громадян є формою залучення випадково відібраних мешканців до обговорення важливих для міста чи держави питань, аналізу різних позицій, вислуховування аргументів і підготовки зважених рішень [63, с. 117]. Такий інструмент може бути корисним для українських громад і в молодіжній політиці, особливо під час визначення пріоритетів місцевих молодіжних програм, створення молодіжних просторів, розподілу молодіжного бюджету чи формування стратегій розвитку молоді. Польський досвід показує, що панелі громадян можуть підвищувати якість рішень, легітимність місцевої політики, довіру до органів влади та рівень залучення громадян до управління [63, с. 116–117]. Для молодіжної політики це означає можливість поєднання молодіжних рад із ширшими механізмами громадського обговорення. Наприклад, молодіжна рада може ініціювати проведення молодіжної панелі

громадян щодо питань освіти, дозвілля, безпеки, працевлаштування або молодіжної інфраструктури. Такий підхід дозволив би залучати не лише активну молодь, яка вже входить до рад чи організацій, а й ширші групи молодих людей.

Для України також важливим є європейський досвід підтримки молоді в окремих сферах місцевого розвитку, зокрема в аграрному секторі. У країнах Європейського Союзу молодь розглядається як важливий ресурс сталого розвитку сільських територій, а підтримка молодих фермерів є частиною Спільної аграрної політики ЄС [64, с. 101]. Україна має значний аграрний потенціал, однак рівень залучення молоді до аграрного сектору залишається низьким через труднощі доступу до землі, фінансування, знань, ринків і недостатню кількість програм підтримки [64, с. 99–100]

У країнах ЄС діють різнопрофільні програми підтримки молодих аграріїв, які передбачають фінансову допомогу, навчання, доступ до землі, розвиток навичок і підтримку підприємництва [64, с. 101–102]. Для українських громад, особливо сільських і селищних, цей досвід може бути використаний для розроблення місцевих програм підтримки молодіжного підприємництва, аграрних стартапів, кооперації, професійної орієнтації та неформальної освіти. Особливо актуальним є створення умов для залучення молоді до розвитку сільських територій та формування нових можливостей зайнятості. Водночас адаптація європейського досвіду потребує врахування українських умов, зокрема наслідків війни та економічних обмежень. Важливим напрямом є створення умов, за яких молодь зможе не лише отримувати підтримку, а й активно впливати на розвиток своїх громад. Використання таких підходів сприятиме збереженню молодого населення на місцях та розвитку локальної економіки.

У таблиці 3 наведено ключові елементи зарубіжного досвіду реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та визначено можливості їх використання в Україні.

Таблиця 3.1

**Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні
та можливості його використання в Україні**

Країна / досвід	Основні особливості реалізації молодіжної політики	Можливості використання в Україні
Естонія	Молодіжні ради діють при муніципальних або міських радах як інститути дорадчої участі молоді; органи місцевого самоврядування консультуються з молодіжними радами щодо планування та оцінки молодіжної роботи	Посилення ролі молодіжних рад у підготовці місцевих програм, бюджетних рішень і планів розвитку молодіжної інфраструктури
Латвія	Муніципальні молодіжні ради беруть участь у вивченні потреб молоді, розробленні пропозицій, поширенні інформації та співпраці з муніципалітетом	Запровадження регулярного дослідження потреб молоді в громадах і використання результатів під час планування місцевої політики
Литва	Муніципальні ради у справах молоді формуються на принципі рівності представників влади та молодіжних організацій; подають пропозиції щодо фінансування і пріоритетів молодіжної політики	Формування збалансованих консультативних органів із представників влади, молоді та громадського сектору
Німеччина	Молодіжна політика реалізується на федеральному, земельному та комунальному рівнях; основна відповідальність за виконання програм покладається на муніципалітети; розвинена співпраця з молодіжними організаціями	Розвиток принципу субсидіарності, збільшення ролі громад у фінансуванні молодіжної політики та залучення громадських організацій до виконання програм
Польща	Панелі громадян використовуються як форма деліберативної демократії для обговорення важливих місцевих і державних питань	Проведення молодіжних громадських панелей для визначення пріоритетів місцевих молодіжних програм і молодіжного бюджету
Європейський Союз	Підтримка молоді в аграрному секторі через фінансування, навчання, доступ до землі, розвиток навичок і підтримку молодих фермерів	Розроблення місцевих програм підтримки молодіжного підприємництва, аграрних ініціатив і зайнятості молоді в сільських громадах

Джерело: складено на основі [5, с. 102; 36, с. 183; 63, с. 116; 64, с. 99].

Як видно з таблиці 3.1, зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні має кілька спільних ознак: правове закріплення участі молоді, розвиток молодіжних рад, консультації з молоддю, фінансова та організаційна підтримка молодіжних ініціатив, міжсекторна взаємодія, використання

інструментів деліберативної демократії та орієнтація на місцеві потреби. Для України найбільш перспективним є поєднання цих підходів у діяльності територіальних громад.

Отже, можливості використання зарубіжного досвіду в Україні полягають у посиленні інституційної ролі молодіжних рад, закріпленні обов'язкових консультацій із молоддю щодо рішень, які стосуються молодіжної політики, розвитку муніципальних центрів молодіжної інформації, упровадженні молодіжних панелей громадян, підтримці молодіжного підприємництва та розширенні фінансування місцевих молодіжних програм. Найбільш важливим є перехід від формального залучення молоді до її реальної участі у визначенні пріоритетів розвитку громади. Саме такий підхід дозволить підвищити ефективність діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики та забезпечити активну роль молоді у розвитку українських територіальних громад.

3.2 Напрями вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування

Сучасний механізм реалізації молодіжної політики на місцевому рівні потребує переходу від формального планування до управління, заснованого на реальних потребах молодих людей. Органи місцевого самоврядування мають враховувати, що молодь не є однорідною групою. Потреби школярів, студентів, молодих працівників, молодих підприємців, внутрішньо переміщених осіб, молоді з інвалідністю, молодих сімей, ветеранів молодого віку, молоді із сільських територій або молоді, яка не залучена до громадського життя, суттєво відрізняються. Саме тому якісна молодіжна політика має починатися з регулярного аналізу становища молоді у громаді, а не лише з повторення загальнодержавних пріоритетів у місцевій програмі. У практичній діяльності органів місцевого самоврядування важливо посилити аналітичну складову молодіжної політики. Рішення щодо заходів, фінансування, конкурсів, створення

просторів, підтримки громадських організацій чи запуску освітніх програм повинні ухвалюватися на основі опитувань, консультацій, аналізу звернень, результатів попередніх програм і зворотного зв'язку від молоді. Якщо громада щороку проводить заходи, але не оцінює, наскільки вони змінюють рівень участі молоді, її компетентності, поінформованість, психологічну стійкість чи готовність залишатися в громаді, така політика залишається переважно кількісною. Вона демонструє активність, але не завжди показує реальний вплив.

Важливим напрямом вдосконалення є зміна підходу до оцінювання результативності молодіжної політики. Нині в багатьох громадах основними показниками залишаються кількість проведених заходів і кількість учасників. Такі дані потрібні, але вони не є достатніми. Молодіжна політика має оцінюватися також за тим, чи зросла участь молоді у прийнятті рішень, чи збільшилася кількість молодіжних ініціатив, чи отримали молоді люди нові навички, чи стали активнішими молодіжні ради, чи посилилася співпраця між владою та громадським сектором, чи з'явилися нові можливості для працевлаштування, волонтерства, підприємництва і змістовного дозвілля. Саме такий підхід дозволяє перейти від звітування про події до оцінювання змін у молодіжному середовищі. Особливе значення має розвиток молодіжної інфраструктури. Молодіжні центри, простори, хаби, коворкінги, клуби за інтересами та платформи неформальної освіти мають стати постійними точками взаємодії молоді з громадою. Вони повинні виконувати не лише дозвілєву функцію, а й освітню, консультаційну, інтеграційну, психологічну та комунікаційну. У сучасних умовах молодіжний простір має бути місцем, де молода людина може отримати інформацію про можливості, долучитися до волонтерства, навчитися писати проекти, пройти тренінг, поспілкуватися з однодумцями, отримати підтримку, провести власну ініціативу або просто перебувати в безпечному середовищі.

В умовах воєнного стану молодіжна інфраструктура має відповідати підвищеним вимогам безпеки. Це стосується наявності укриттів або зрозумілих алгоритмів дій під час повітряної тривоги, можливості швидко змінити формат

заходу, доступності онлайн-участі, гнучкого графіка роботи, психологічно безпечної атмосфери та готовності працювати з молоддю, яка має досвід переміщення, втрат, тривалого стресу чи соціальної ізоляції. Молодіжні простори в таких умовах мають бути не просто місцями активності, а осередками стійкості громади.

Не менш важливим є забезпечення інклюзивності молодіжної політики. Органи місцевого самоврядування мають розглядати безбар'єрність не як окремий напрям, а як обов'язкову характеристику всієї системи роботи з молоддю. Якщо молодіжний простір, подія або програма недоступні для молоді з інвалідністю, молодих батьків, ВПО, молоді з віддалених сіл чи молоді з низьким рівнем доходів, така політика фактично охоплює лише частину молодіжного середовища. Інклюзивність має проявлятися у фізичній доступності приміщень, зрозумілій комунікації, адаптації форматів, доступності транспорту, відкритості до різних груп молоді та відсутності стигматизації.

Вдосконалення механізмів участі молоді у прийнятті рішень є однією з ключових умов ефективної місцевої молодіжної політики. Молодіжні ради, консультації, публічні обговорення, електронні опитування, стажування в органах місцевого самоврядування, участь у робочих групах і громадських слуханнях повинні мати реальний вплив на управлінські рішення. Молодь має бачити, що її думка не лише збирається, а й враховується. Для цього після консультацій необхідно забезпечувати зворотний зв'язок: пояснювати, які пропозиції були враховані, які потребують додаткового опрацювання, які не можуть бути реалізовані з об'єктивних причин. Така практика підвищує довіру до місцевої влади і формує відповідальне ставлення молоді до участі. Водночас участь молоді не повинна обмежуватися лише активною частиною молодіжного середовища. Часто до заходів, консультацій і молодіжних рад долучаються одні й ті самі активні молоді люди, тоді як значна частина молоді залишається поза процесом. Саме тому органам місцевого самоврядування потрібно шукати способи залучення менш видимих груп: учнів професійно-технічних закладів, молоді, яка працює і не має часу на денні заходи, молоді з сільських територій,

ВПО, молодих батьків, молоді з інвалідністю та тих, хто не довіряє формальним інституціям. Для цього потрібні гнучкі формати: виїзні зустрічі, короткі опитування, консультації у закладах освіти, вечірні події, онлайн-формати, неформальні дискусії та партнерство з організаціями, які вже мають контакт із такими групами.

Партнерська модель реалізації молодіжної політики має стати основою роботи органів місцевого самоврядування. Міська рада або профільний департамент не можуть самостійно забезпечити всі потреби молоді. Ефективність зростає тоді, коли влада співпрацює із закладами освіти, молодіжними та дитячими громадськими організаціями, благодійними фондами, молодіжними радами, бізнесом, спортивними клубами, культурними установами, соціальними службами, центрами зайнятості та міжнародними партнерами. У такій моделі місцева влада виконує не лише роль організатора заходів, а й роль координатора, модератора, партнера та гаранта прозорих правил. Особливого вдосконалення потребує механізм фінансової підтримки молодіжних проєктів. Конкурси для інститутів громадянського суспільства мають бути відкритими, зрозумілими, конкурентними і водночас доступними для молодіжних організацій, які не мають значного адміністративного досвіду. Доцільно поєднувати фінансову підтримку з навчанням: пояснювати, як підготувати заявку, сформулювати мету, визначити цільову аудиторію, скласти кошторис, оцінити результат і підготувати звіт. Це дозволить не лише профінансувати окремі заходи, а й підвищити проєктну спроможність молодіжного середовища громади.

Умови воєнного стану вимагають змістовного оновлення пріоритетів місцевої молодіжної політики. Поряд із традиційними напрямками, такими як національно-патріотичне виховання, дозвілля, спорт і підтримка громадської активності, дедалі більшого значення набувають ментальне здоров'я, життєстійкість, волонтерство, інтеграція ВПО, підтримка дітей і молоді з родин військовослужбовців, розвиток медіаграмотності, протидія дезінформації, професійна орієнтація, молодіжне підприємництво та підготовка молоді до

участі у відновленні громади. Місцева молодіжна політика має бути достатньо гнучкою, щоб швидко реагувати на зміну безпекової, соціальної та економічної ситуації. Окреме значення має професіоналізація молодіжної роботи. Якість політики залежить від людей, які її реалізують. Фахівці профільних департаментів, працівники молодіжних центрів, члени молодіжних рад, представники громадських організацій і волонтерські координатори потребують постійного навчання. Вони мають володіти знаннями про законодавство, принципи участі молоді, проєктний менеджмент, комунікацію, інклюзію, роботу з вразливими групами, травма-інформований підхід, цифрову безпеку, моніторинг і оцінювання. Без підготовлених кадрів навіть добре прописана програма не дає якісного результату.

В умовах війни молодіжна робота має обов'язково враховувати психологічний стан молодих людей. Це не означає, що кожен молодіжний працівник повинен виконувати функції психолога. Однак він має розуміти, як створити безпечну атмосферу, як уникати травматичної комунікації, як підтримати молоду людину в межах своєї компетенції і куди перенаправити її у разі потреби. Підтримка ментального здоров'я має бути інтегрована в молодіжні програми, тренінги, табори, волонтерські ініціативи, роботу молодіжних центрів і заходи для молодих сімей. Значним напрямом удосконалення є поєднання молодіжної політики з економічним розвитком громади. Молоді люди часто оцінюють перспективу залишатися у громаді через наявність роботи, можливості професійного розвитку, доступ до стажувань, підтримку підприємництва і якість міського середовища. Тому органам місцевого самоврядування потрібно активніше інтегрувати молодіжну політику з профорієнтацією, співпрацею з роботодавцями, підтримкою стартапів, програмами стажування, розвитком цифрових навичок і популяризацією соціального підприємництва. Це особливо важливо для громад, які прагнуть зберегти молодь і зменшити міграційні настрої.

Інформаційна політика також потребує вдосконалення. Наявність програм і заходів не гарантує участі молоді, якщо молоді люди про них не знають або не розуміють, як долучитися. Комунікація органів місцевого самоврядування має

бути простою, зрозумілою, регулярною і орієнтованою на реальні канали, якими користується молодь. Офіційні сайти залишаються важливими, але їх недостатньо. Потрібні соціальні мережі, месенджери, короткі відео, візуальні пояснення, партнерські публікації через заклади освіти, молодіжні центри, громадські організації та молодіжних лідерів. Важливо не лише повідомляти про події, а й пояснювати їхню користь для молодої людини.

Отже, вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування має бути спрямоване на створення цілісної, гнучкої та результативної системи. Така система має поєднувати аналіз потреб, стратегічне планування, реальну участь молоді, розвиток інфраструктури, партнерство, підтримку громадських ініціатив, професіоналізацію кадрів, безбар'єрність, цифрову комунікацію та оцінювання результатів. В умовах воєнного стану молодіжна політика має не лише організовувати активності, а й підтримувати стійкість молоді, допомагати їй адаптуватися, залишатися у громаді, реалізовувати свій потенціал і брати участь у відновленні України.

3.3 Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики

Сучасний механізм реалізації молодіжної політики на місцевому рівні потребує переходу від формального планування до управління, заснованого на реальних потребах молодих людей. Органи місцевого самоврядування мають враховувати, що молодь не є однорідною групою. Потреби школярів, студентів, молодих працівників, молодих підприємців, внутрішньо переміщених осіб, молоді з інвалідністю, молодих сімей, ветеранів молодого віку, молоді із сільських територій або молоді, яка не залучена до громадського життя, суттєво відрізняються. Саме тому якісна молодіжна політика має починатися з регулярного аналізу становища молоді у громаді, а не лише з повторення загальнодержавних пріоритетів у місцевій програмі. У практичній діяльності органів місцевого самоврядування важливо посилити аналітичну складову

молодіжної політики. Рішення щодо заходів, фінансування, конкурсів, створення просторів, підтримки громадських організацій чи запуску освітніх програм повинні ухвалюватися на основі опитувань, консультацій, аналізу звернень, результатів попередніх програм і зворотного зв'язку від молоді. Якщо громада щороку проводить заходи, але не оцінює, наскільки вони змінюють рівень участі молоді, її компетентності, поінформованість, психологічну стійкість чи готовність залишатися в громаді, така політика залишається переважно кількісною. Вона демонструє активність, але не завжди показує реальний вплив.

Важливим напрямом вдосконалення є зміна підходу до оцінювання результативності молодіжної політики. Нині в багатьох громадах основними показниками залишаються кількість проведених заходів і кількість учасників. Такі дані потрібні, але вони не є достатніми. Молодіжна політика має оцінюватися також за тим, чи зросла участь молоді у прийнятті рішень, чи збільшилася кількість молодіжних ініціатив, чи отримали молоді люди нові навички, чи стали активнішими молодіжні ради, чи посилилася співпраця між владою та громадським сектором, чи з'явилися нові можливості для працевлаштування, волонтерства, підприємництва і змістовного дозвілля. Саме такий підхід дозволяє перейти від звітування про події до оцінювання змін у молодіжному середовищі. Особливе значення має розвиток молодіжної інфраструктури. Молодіжні центри, простори, хаби, коворкінги, клуби за інтересами та платформи неформальної освіти мають стати постійними точками взаємодії молоді з громадою. Вони повинні виконувати не лише дозвілєву функцію, а й освітню, консультаційну, інтеграційну, психологічну та комунікаційну. У сучасних умовах молодіжний простір має бути місцем, де молода людина може отримати інформацію про можливості, долучитися до волонтерства, навчитися писати проекти, пройти тренінг, поспілкуватися з однодумцями, отримати підтримку, провести власну ініціативу або просто перебувати в безпечному середовищі.

В умовах воєнного стану молодіжна інфраструктура має відповідати підвищеним вимогам безпеки. Це стосується наявності укриттів або зрозумілих

алгоритмів дій під час повітряної тривоги, можливості швидко змінити формат заходу, доступності онлайн-участі, гнучкого графіка роботи, психологічно безпечної атмосфери та готовності працювати з молоддю, яка має досвід переміщення, втрат, тривалого стресу чи соціальної ізоляції. Молодіжні простори в таких умовах мають бути не просто місцями активності, а осередками стійкості громади. Не менш важливим є забезпечення інклюзивності молодіжної політики. Органи місцевого самоврядування мають розглядати безбар'єрність не як окремий напрям, а як обов'язкову характеристику всієї системи роботи з молоддю. Якщо молодіжний простір, подія або програма недоступні для молоді з інвалідністю, молодих батьків, ВПО, молоді з віддалених сіл чи молоді з низьким рівнем доходів, така політика фактично охоплює лише частину молодіжного середовища. Інклюзивність має проявлятися у фізичній доступності приміщень, зрозумілій комунікації, адаптації форматів, доступності транспорту, відкритості до різних груп молоді та відсутності стигматизації.

Вдосконалення механізмів участі молоді у прийнятті рішень є однією з ключових умов ефективної місцевої молодіжної політики. Молодіжні ради, консультації, публічні обговорення, електронні опитування, стажування в органах місцевого самоврядування, участь у робочих групах і громадських слуханнях повинні мати реальний вплив на управлінські рішення. Молодь має бачити, що її думка не лише збирається, а й враховується. Для цього після консультацій необхідно забезпечувати зворотний зв'язок: пояснювати, які пропозиції були враховані, які потребують додаткового опрацювання, які не можуть бути реалізовані з об'єктивних причин. Така практика підвищує довіру до місцевої влади і формує відповідальне ставлення молоді до участі. Водночас участь молоді не повинна обмежуватися лише активною частиною молодіжного середовища. Часто до заходів, консультацій і молодіжних рад долучаються одні й ті самі активні молоді люди, тоді як значна частина молоді залишається поза процесом. Саме тому органам місцевого самоврядування потрібно шукати способи залучення менш видимих груп: учнів професійно-технічних закладів, молоді, яка працює і не має часу на денні заходи, молоді з сільських територій,

ВПО, молодих батьків, молоді з інвалідністю та тих, хто не довіряє формальним інституціям. Для цього потрібні гнучкі формати: виїзні зустрічі, короткі опитування, консультації у закладах освіти, вечірні події, онлайн-формати, неформальні дискусії та партнерство з організаціями, які вже мають контакт із такими групами.

Партнерська модель реалізації молодіжної політики має стати основою роботи органів місцевого самоврядування. Міська рада або профільний департамент не можуть самостійно забезпечити всі потреби молоді. Ефективність зростає тоді, коли влада співпрацює із закладами освіти, молодіжними та дитячими громадськими організаціями, благодійними фондами, молодіжними радами, бізнесом, спортивними клубами, культурними установами, соціальними службами, центрами зайнятості та міжнародними партнерами. У такій моделі місцева влада виконує не лише роль організатора заходів, а й роль координатора, модератора, партнера та гаранта прозорих правил. Особливого вдосконалення потребує механізм фінансової підтримки молодіжних проєктів. Конкурси для інститутів громадянського суспільства мають бути відкритими, зрозумілими, конкурентними і водночас доступними для молодіжних організацій, які не мають значного адміністративного досвіду. Доцільно поєднувати фінансову підтримку з навчанням: пояснювати, як підготувати заявку, сформулювати мету, визначити цільову аудиторію, скласти кошторис, оцінити результат і підготувати звіт. Це дозволить не лише профінансувати окремі заходи, а й підвищити проєктну спроможність молодіжного середовища громади.

Умови воєнного стану вимагають змістовного оновлення пріоритетів місцевої молодіжної політики. Поряд із традиційними напрямками, такими як національно-патріотичне виховання, дозвілля, спорт і підтримка громадської активності, дедалі більшого значення набувають ментальне здоров'я, життєстійкість, волонтерство, інтеграція ВПО, підтримка дітей і молоді з родин військовослужбовців, розвиток медіаграмотності, протидія дезінформації, професійна орієнтація, молодіжне підприємництво та підготовка молоді до

участі у відновленні громади. Місцева молодіжна політика має бути достатньо гнучкою, щоб швидко реагувати на зміну безпекової, соціальної та економічної ситуації. Окреме значення має професіоналізація молодіжної роботи. Якість політики залежить від людей, які її реалізують. Фахівці профільних департаментів, працівники молодіжних центрів, члени молодіжних рад, представники громадських організацій і волонтерські координатори потребують постійного навчання. Вони мають володіти знаннями про законодавство, принципи участі молоді, проєктний менеджмент, комунікацію, інклюзію, роботу з вразливими групами, травма-інформований підхід, цифрову безпеку, моніторинг і оцінювання. Без підготовлених кадрів навіть добре прописана програма не дає якісного результату. В умовах війни молодіжна робота має обов'язково враховувати психологічний стан молодих людей. Це не означає, що кожен молодіжний працівник повинен виконувати функції психолога. Однак він має розуміти, як створити безпечну атмосферу, як уникати травматичної комунікації, як підтримати молоду людину в межах своєї компетенції і куди перенаправити її у разі потреби. Підтримка ментального здоров'я має бути інтегрована в молодіжні програми, тренінги, табори, волонтерські ініціативи, роботу молодіжних центрів і заходи для молодих сімей.

Значним напрямом удосконалення є поєднання молодіжної політики з економічним розвитком громади. Молоді люди часто оцінюють перспективу залишатися у громаді через наявність роботи, можливості професійного розвитку, доступ до стажувань, підтримку підприємництва і якість міського середовища. Тому органам місцевого самоврядування потрібно активніше інтегрувати молодіжну політику з профорієнтацією, співпрацею з роботодавцями, підтримкою стартапів, програмами стажування, розвитком цифрових навичок і популяризацією соціального підприємництва. Це особливо важливо для громад, які прагнуть зберегти молодь і зменшити міграційні настрої.

Інформаційна політика також потребує вдосконалення. Наявність програм і заходів не гарантує участі молоді, якщо молоді люди про них не знають або не розуміють, як долучитися. Комунікація органів місцевого самоврядування має

бути простою, зрозумілою, регулярною і орієнтованою на реальні канали, якими користується молодь. Офіційні сайти залишаються важливими, але їх недостатньо. Потрібні соціальні мережі, месенджери, короткі відео, візуальні пояснення, партнерські публікації через заклади освіти, молодіжні центри, громадські організації та молодіжних лідерів. Важливо не лише повідомляти про події, а й пояснювати їхню користь для молодої людини.

Отже, вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування має бути спрямоване на створення цілісної, гнучкої та результативної системи. Така система має поєднувати аналіз потреб, стратегічне планування, реальну участь молоді, розвиток інфраструктури, партнерство, підтримку громадських ініціатив, професіоналізацію кадрів, безбар'єрність, цифрову комунікацію та оцінювання результатів. В умовах воєнного стану молодіжна політика має не лише організовувати активності, а й підтримувати стійкість молоді, допомагати їй адаптуватися, залишатися у громаді, реалізовувати свій потенціал і брати участь у відновленні України.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено діяльність органів місцевого самоврядування з реалізації молодіжної політики в сучасних умовах. Поставлену мету роботи досягнуто.

Розкрито сутність молодіжної політики та визначено її місце в системі публічного управління. У результаті дослідження встановлено, що молодіжна політика є важливою складовою публічного управління, спрямованою на створення умов для розвитку, самореалізації, громадянської активності та соціальної інтеграції молоді. Визначено, що в сучасних умовах молодіжна політика не обмежується організацією дозвілля, а охоплює участь молоді в ухваленні рішень, розвиток волонтерства, підтримку ментального здоров'я, професійну самореалізацію, національно-патріотичне виховання, інклюзію та залучення молоді до відновлення країни. Доведено, що саме на місцевому рівні молодіжна політика набуває практичного значення, оскільки територіальні громади безпосередньо взаємодіють з молодими людьми та реагують на їхні потреби.

З'ясовано нормативно-правові засади реалізації молодіжної політики на місцевому рівні. Установлено, що правову основу реалізації молодіжної політики становлять Закон України «Про основні засади молодіжної політики», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Національна молодіжна стратегія до 2030 року, державні та місцеві цільові програми, а також нормативні акти щодо діяльності молодіжних рад, молодіжних центрів і Українського молодіжного фонду. З'ясовано, що чинне законодавство створює необхідні умови для реалізації молодіжної політики на місцях, однак її ефективність залежить від фінансового забезпечення, кадрової спроможності, партнерства з молоддю, якості планування та моніторингу результатів.

Охарактеризовано органи місцевого самоврядування як суб'єкти реалізації молодіжної політики. Визначено, що органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами реалізації молодіжної політики, оскільки саме вони

найближчі до потреб молоді. Їхня діяльність полягає у розробленні та виконанні місцевих програм, фінансуванні молодіжних заходів, підтримці молодіжних центрів, молодіжних рад, громадських організацій, волонтерських ініціатив, неформальної освіти та національно-патріотичного виховання. На прикладі Івано-Франківської міської ради встановлено, що ефективна молодіжна політика можлива за умови програмного підходу, співпраці з молоддю, підтримки молодіжної інфраструктури та адаптації діяльності до умов воєнного стану.

Узагальнено зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на місцевому рівні та визначено можливості його використання в Україні. У результаті аналізу визначено, що для України корисними є зарубіжні практики, пов'язані з активною участю молоді в ухваленні рішень, діяльністю молодіжних рад, розвитком молодіжних центрів, підтримкою неформальної освіти, молодіжного підприємництва, волонтерства та системним оцінюванням результатів молодіжної політики. Зроблено висновок, що цей досвід доцільно використовувати не шляхом прямого копіювання, а через адаптацію до українських умов, зокрема з урахуванням воєнного стану, безпекових викликів, міграції молоді, потреб внутрішньо переміщених осіб та завдань відновлення громад.

Обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики органами місцевого самоврядування. Визначено, що основними напрямками вдосконалення є посилення доказового підходу до планування молодіжних програм, регулярне вивчення потреб молоді, розвиток молодіжної інфраструктури, підвищення ролі молодіжних рад, розширення конкурсної підтримки молодіжних ініціатив, професіоналізація молодіжної роботи, розвиток партнерства між владою, громадськими організаціями, освітою, бізнесом і міжнародними партнерами. Також обґрунтовано необхідність посилення підтримки ментального здоров'я молоді, інклюзивності, цифрової комунікації та залучення молодих людей до процесів відновлення громади.

Розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики.

Запропоновано посилити участь молоді у формуванні та реалізації місцевих програм, проводити регулярні консультації, опитування й аналіз потреб молодих людей, забезпечити стабільну діяльність молодіжних центрів, підтримувати молодіжні громадські організації та ініціативи. Доцільним є розвиток програм стажування молоді в органах місцевого самоврядування, підтримка молодіжного підприємництва, кар'єрної орієнтації, психологічної допомоги, інклюзивних заходів, а також розширення можливостей для молоді з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб і молоді із сільських територій громади. Окрему увагу рекомендовано приділяти оцінюванню не лише кількості проведених заходів, а й їхнього реального впливу на молодь та розвиток громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І. Еволюція молодіжної політики: соціально-політичний вимір. *Економіка та суспільство*. 2024. С. 160–168. URL: https://economicscience.net/wp-content/uploads/2024/12/12.2.24._topic_Iryna-Abramova-160-168.pdf
2. Байдарова О., Печончик М. Участь молоді в діяльності молодіжної ради територіальної громади. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2025. URL: <https://socialwork.bulletin.knu.ua/uk/article/view/9101>
3. Бородін Є., Острікова А. Сучасні механізми формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9, № 6. С. 5–11. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/919>
4. Войціцька К. М. Бібліометричний аналіз наукових досліджень з питань молодіжної політики. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/350382>
5. Гусєва Н. Ю., Красільнікова О. В. Молодіжна політика в Німеччині – приклад для наслідування. *Грааль науки*. 2021. № 1. С. 102–104. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/9091>
6. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>
7. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки / Міністерство молоді та спорту України. 2021. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/realizaciya-derzhavnih-program-u-sferi-molodi/derzhavna-cilova-socialna-programa-molod-ukrayini>
8. Деякі питання діяльності Українського молодіжного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2023-%D0%BF#Text>

9. Досвід реалізації молодіжної політики в територіальних громадах України: каталог практик / Програма «Молодіжний працівник». 2024. URL: <https://youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/smoll-kataloh-1.pdf>
10. Єрмоленко І. Механізм формування молодіжної політики на рівні територіальних громад. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. Вип. 47. С. 112–116. URL: https://apfs.nuoua.od.ua/archive/47_2024/22.pdf
11. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. *Грані*. 2023. Т. 26, № 4. С. 51–56. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1912>
12. Єрмоленко І. Молодіжні ради як інструмент молодіжної політики в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 45. С. 81–88. URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/45_2022/13.pdf
13. Заславська О. О. Молодіжне політичне лідерство та місце молоді у політичних процесах. *Політикус*. 2025. № 1. С. 40–45. URL: https://politicus.od.ua/1_2025/8.pdf
14. Звіт відділу молодіжної політики за 2022 рік / Івано-Франківська міська рада. 2023. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/58682.pdf>
15. Звіт відділу молодіжної політики за 2023 рік / Івано-Франківська міська рада. 2024. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/60231.pdf>
16. Звіт відділу молодіжної політики за 2024 рік / Івано-Франківська міська рада. 2025. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/61121.pdf>
17. Звіт про залучення, взаємодію та створення можливостей для молоді в Україні / Міжнародна організація з міграції. 2021. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/zaluchennya-vzaemodiya-ta-stvorennja-mozhливостей-dlya-molodi-v-ukraini-2021-mizhnarodna-organizatsiya-z-migratsii.pdf
18. Звіт про реалізацію міської програми з реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2021–2025 роки / Івано-Франківська міська рада. 2023. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/infopvmpzrkpd20212025r.pdf>

19. Звіт про реалізацію Програми розвитку фізичної культури та спорту міста Івано-Франківська на 2019–2022 роки / Івано-Франківська міська рада. 2023. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/58681.pdf>

20. Звіт про роботу Департаменту молодіжної політики та спорту Івано-Франківської міської ради за 2021 рік / Івано-Франківська міська рада. 2022. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/zvitprorobotudmptsifmr2021.pdf>

21. Звіт про роботу Молодіжної ради при Івано-Франківській обласній військовій адміністрації за рік роботи / Івано-Франківська обласна військова адміністрація. 2024. URL: https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/uploaded-files/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D1%83%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%80%D1%96%D0%BA%20%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0_compressed.pdf

22. Звіт роботи Міністерства молоді та спорту України за 2023 рік / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/Plany_robit_Ministerstva/2024/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023_.pdf

23. Звіт у сфері молодіжної політики та національної ідентичності / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/2024/news/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B2%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20.pdf>

24. Звіт щодо проведення молодіжних обмінів, зокрема за участі молоді з інвалідністю / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Bezbarernist/2025/zvit-obmini.pdf>

25. Звіти про діяльність громадської ради 2022–2024 / Івано-Франківська обласна військова адміністрація. 2024. URL: <https://www.if.gov.ua/gromadska-rada/gromadska-rada-2022-2024/zviti-pro-diyalnist-gromadskoyi-radi>

26. Золотаренко В. Підвищення обізнаності фахівців і фахівчинь у сфері освіти щодо молодіжної роботи через тренінг. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2024. № 28, кн. 1. С. 150–160. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FTmpvd_2024_28%281%29__16.pdf&P2 1DBN=UJRN

27. Інтегрований підхід до відновлення та розвитку територіальних громад: методика самооцінювання / ПРООН в Україні. 2024. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/metodyka_samootsinky.pdf

28. Інформаційно-аналітична довідка до звіту за 2023 рік / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/Plany_robit_Ministerstva/2024/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83%202023.pdf

29. Інформація про виконання цільової програми Івано-Франківської міської територіальної громади у сфері національно-патріотичного виховання / Івано-Франківська міська рада. 2023. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/60316.pdf>

30. Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні / Програма «Молодіжний працівник». 2024. URL: <https://youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/smoll-kataloh-1.pdf>
31. Ковтун М. С. Залучення молоді на державну службу як основа формування кадрового потенціалу держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/29-1.pdf>
32. Кравець А. Участь молоді в суспільно-політичному житті в Україні: реальні кейси чи декларативні можливості. *Грані*. 2025. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2271>
33. Круглашов А. М., Сабадаш Н. В. Молодіжна політика в територіальних громадах в умовах російсько-української війни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2024. № 2. С. 3–10. URL: https://ird.gov.ua/sep/doi/sep2024.02.003_u
34. Левенець М. Ю. Реорганізація молодіжної політики в державотворчих процесах України. *Політикус*. 2025. № 3. URL: https://politicus.od.ua/3_2025/13.pdf
35. Лушагіна Т. В. Особливості взаємодії молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування. *Політикус*. 2021. № 2. С. 47–52. URL: https://politicus.od.ua/2_2021/8.pdf
36. Макарець С. В. Молодіжні ради в країнах Балтії як фактор політичної соціалізації. *Політикус*. 2024. № 3. С. 183–188. URL: https://politicus.od.ua/3_2024/30.pdf
37. Маселко В. М. Проблеми та перспективи розвитку молодіжної політики територіальних громад. *Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2025. № 4. С. 54–59. URL: <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2025.4.9> (дата звернення: 08.05.2026).
38. Методика оцінки ефективності виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки: наказ Міністерства

молоді та спорту України від 14 липня 2021 р. № 2469. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-metodiki-ocinki-efektivnosti-vikonannya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na-20212025-roki>

39. Молодіжна політика в Україні: висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи / Рада Європи. 2024. URL: https://www.youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/e_krzaklews-1.pdf

40. Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник для громад / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: <https://sport-koda.org/wp-content/uploads/2024/12/ManualYW-1.pdf>

41. Молодіжна політика, заснована на підходах участі: навчальний посібник / Рада Європи; Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: <https://diiukraine.org/wp-content/uploads/2024/01/1680ae0ef2.pdf>

42. Молодіжні програми / Івано-Франківська міська рада. 2025. URL: <https://www.mvk.if.ua/molprog>

43. Можливості розвитку молоді в Україні / ПРООН в Україні. 2025. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-12/unlocking_the_potential_of_youth_in_ukraine_ukr.pdf

44. Національна молодіжна стратегія до 2030 року: указ Президента України від 12 березня 2021 р. № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>

45. Панасюк В. М. Сучасна молодіжна політика в контексті реалізації фундаментальних національних інтересів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83, ч. 1. С. 136–141. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/21.pdf>

46. Пріоритетні напрями та інструменти формування молодіжної політики України в умовах війни й повоєнного відновлення. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/387570785_PRIORITETNI_NAPRAMI_T_A_INSTRUMENTI_FORMUVANNA_MOLODIZNOI_POLITIKI_UKRAINI_V_UMOVAN_VIJNI_J_POVOENNOGO_VIDNOVLENNIA

47. Програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» / Нормативні акти Івано-Франківської міської ради. 2021. URL: https://www.namvk.if.ua/ref_doc/145807
48. Програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2021–2025 роки / Івано-Франківська міська рада. 2021. URL: <https://www.mvk.if.ua/uploads/files/60301.pdf>
49. Програма «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки / Івано-Франківська міська рада. 2025. URL: <https://www.mvk.if.ua/molprog/63535>
50. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення участі молоді у відновленні України: Закон України від 22 травня 2024 р. № 3722-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3722-20#Text>
51. Про затвердження Програми «Молодь Івано-Франківської міської територіальної громади» на 2026–2030 роки: рішення Івано-Франківської міської ради від 18 грудня 2025 р. URL: <https://www.namvk.if.ua/dt/1208282/>
52. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
53. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
54. Про утворення молодіжних рад: постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1198, чинна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text>
55. Протокол засідання конкурсної комісії з визначення програм, проєктів, заходів, розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання яких надається фінансова підтримка / Виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради. 2025. URL: https://www.mvk.if.ua/uploads/files/protocol_280825_1.pdf
56. Результати роботи Міністерства молоді та спорту України в напрямку молодіжної політики в 2023 році / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL:

<https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/2024/news/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B2%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20.pdf>

57. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави: щорічна доповідь про становище молоді в Україні / Міністерство молоді та спорту України. 2021. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/dopovid-molod-2012-2021-pdf.pdf

58. Розподіл витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих програм у 2022–2024 роках / Івано-Франківська обласна рада. 2021. URL: <https://orada.if.ua/wp-content/uploads/2021/12/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA-7-2.pdf>

59. Розподіл витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих програм у 2025 році / Івано-Франківська обласна рада. 2024. URL: <https://orada.if.ua/wp-content/uploads/2024/12/18.12.2024-dodatok-7-programy2025oblrada1500.pdf>

60. Сироїд Т. Л. Діти і молодь у фокусі міжнародної універсальної системи захисту прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/34-2.pdf>

61. Становище молоді в Україні. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: щорічна доповідь за підсумками 2022–2025 років / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/2025-shhoricna-dopovid-pu-vru-kmu-molod-ukrayini.pdf

62. Стратегія розвитку Івано-Франківської територіальної громади на період до 2027 року та План заходів на 2023–2024 роки / Івано-Франківська територіальна громада. 2023. URL: <https://if-gromada.gov.ua/strategii-rozvitku-ivanofrankivskoi-teritorialnoi-gromadi-na-period-do-2027-roku-ta-planu-zahodiv-na-2023-%E2%80%932024-roki-z-ii-realizacii-ta-z-16-20-24-11-04-2023/>

63. Харитонюк О. Л. Панель громадян як нова форма деліберативної демократії: досвід Польщі. *Політикус*. 2023. № 5. С. 115–120. URL: https://nbuv.gov.ua/j-pdf/polit_2023_5_20.pdf

64. Хріщева О. Г. Сучасний стан, проблеми та перспективи залучення молоді до аграрного сектору економіки України з урахуванням європейського досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/15-2.pdf>

65. Шляхи вдосконалення законодавства України «Про основні засади молодіжної політики»: аналітичний матеріал / Internews Ukraine. 2024. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/2024/12/YouthPolicy.pdf>

66. Вплив війни на молодь в Україні: дослідження / Info Sapiens; Міністерство молоді та спорту України; ПРООН в Україні. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/2025-shhoricna-dopovid-pu-vru-kmu-molod-ukrayini.pdf

67. Звіт роботи Міністерства молоді та спорту України за 2023 рік / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/Plany_robit_Ministerstva/2024/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023_.pdf

68. Звіт у сфері молодіжної політики та національної ідентичності / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/2024/news/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B2%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%20%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023_.pdf

D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20.pdf

69. Звіт щодо проведення молодіжних обмінів, зокрема за участі молоді з інвалідністю / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Bezbarernist/2025/zvit-obmini.pdf>

70. Інформаційно-аналітична довідка до звіту за 2023 рік / Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/Plany_robit_Ministerstva/2024/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83%202023.pdf

71. Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні / Програма «Молодіжний працівник». 2024. URL: <https://youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/smoll-kataloh-1.pdf>

72. Кар'єрний старт. Програма молодіжної гарантії / Український молодіжний фонд. 2024. URL: <https://uyf.gov.ua/storage/app/uploads/public/677/3bd/f84/6773bdf84004e036678552.pdf>

73. Молодіжна політика в Україні: висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи / Рада Європи. 2024. URL: https://www.youth-worker.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/e_krzaklews-1.pdf

74. Молодіжна політика, заснована на підходах участі: навчальний посібник / Рада Європи; Міністерство молоді та спорту України. 2024. URL: <https://diiukraine.org/wp-content/uploads/2024/01/1680ae0ef2.pdf>

75. Можливості розвитку молоді в Україні / ПРООН в Україні. 2025. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-12/unlocking_the_potential_of_youth_in_ukraine_ukr.pdf

76. Покоління стійкості – 2030: концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2026–2030 роки / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/uploads/public/693/2a6/899/6932a6899593a846348940.pdf>
77. Презентація громадського обговорення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2026–2030 роки / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Mignarodna%20dopomoga/22042025/prezentaciia-gromadski-obgovorennia-koncepciyi-dcsp-molod-ukrayini-na-2026-2030-roki-2025-04-22.pdf
78. Регіональні опитування у молодіжній політиці / Український молодіжний фонд. 2025. URL: <https://uyf.gov.ua/opytuvannia-u-molodizhnii-politytsi/rehionalni-opytuvannia>
79. Річний звіт 2025 / Український молодіжний фонд. 2025. URL: <https://uyf.gov.ua/storage/app/uploads/public/694/46b/796/69446b796e763187071678.pdf>
80. Становище молоді в Україні. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: щорічна доповідь за підсумками 2022–2025 років / Міністерство молоді та спорту України. Київ, 2025. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/2025-shhoricna-dopovid-pu-vru-kmu-molod-ukrayini.pdf
81. Щорічна доповідь про становище молоді / Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/shchorichna-dopovid-pro-stanovishche-molodi>